

КРИВОРІЗЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БУДІВЕЛЬНИЙ ЛІЦЕЙ

вул. 23 Лютого, 133, м. Кривий Ріг, 50082, Дніпропетровська обл., тел. / факс (0564) 36-37-02
E-mail: KPBLicey@ukr.net

**Тема: «Діагностична робота психолога як форма
вдосконалення профорієнтаційної діяльності педагогів»**

Номінація: «Система профорієнтаційної діяльності»

**Автор роботи:
практичний психолог
Золота Тетяна Сергіївна**

Кривий Ріг
2014р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. ПРОБЛЕМИ ТЕОРЕТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ШКОЛЯРІВ	11
1.1. Професійне самовизначення як результат процесу соціалізації	11
1.2. Особистість школяра в умовах професійного самовизначення	14
1.3. Школа як фактор впливу на професійне самовизначення учнів	23
Розділ 2. МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ДІАГНОСТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ У РОБОТІ ПСИХОЛОГА	31
Розділ 3. ДІАГНОСТИЧНА РОБОТА ПСИХОЛОГА ЯК ФОРМА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ	34
3.1. Дослідження ефективності профорієнтаційної роботи педагогічного колективу	34
3.2. Визначення професійної спрямованості першокурсників, мотивів їх учбової діяльності	36
3.3. Виявлення робітничого потенціалу школярів	39
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Професійний вибір є одночасно самовизначенням в інших сферах життєдіяльності в конкретній історико-культурній ситуації. В процесі вибору життєвого професійного сценарію особистість виявляє життєвий смисл і призначення професії, виявляє, які базові цінності можна в ній реалізувати; як сприймають цей вибір інші, чи існують можливості досягнення благ, задоволеність життям в цілому.

Актуальність обраної тематики полягає у тому, що на сьогоднішній день імідж людини праці є не досить привабливим в суспільстві нових економічних відносин. Наша **мета** – це вдосконалення пропаганди робітничих процесів серед учнів ЗОШ.

Проблематикою професійного самовизначення та профорієнтації ми займаємося з 2007 року, коли нами було проведено дослідження на виявлення каузальних зв'язків професійного самовизначення учнів одинадцятих класів в середній загальноосвітній школі №64 м. Кривий Ріг. Під каузальними зв'язками розуміється можливість передбачення професійного становлення особистості на основі існування взаємозалежності самосвідомості та атитюд. Іншими словами, в якій мірі людина відноситься до себе, в такій мірі вона буде відноситися до інших. На основі аналізу компонентів самосвідомості учнів ми мали намір передбачити можливий результат їх остаточного професійного самовизначення.

За результатами дослідження, учні у 80 % випадків не виявили знання себе (пізнавальний компонент) в сфері професійного самовизначення; у 85 % випадків у підлітків спостерігався низький рівень, як тривожності, так і самооцінки. Ми зробили припущення, що підлітки не вважають за потрібне непокоїтися за своє майбутнє. Вони розуміють, що не здатні на досягнення великих успіхів у тій чи іншій сфері діяльності, але, в свою чергу, не намагаються щось змінити. Це нас змусило замислитися над рівнем професійного самовизначення школярів.

У 2011 році ми провели дослідження особливостей професійного самовизначення учнів гімназії №71 м. Кривий Ріг та Новопільської сільської загальноосвітньої школи. Загальна кількість досліджуваних становила 84 учня: 25 учнів гімназії (11 клас) та 16 учнів СЗОШ (11 клас); 25 учнів гімназії (9 клас) та 18 учнів СЗОШ (9 клас).

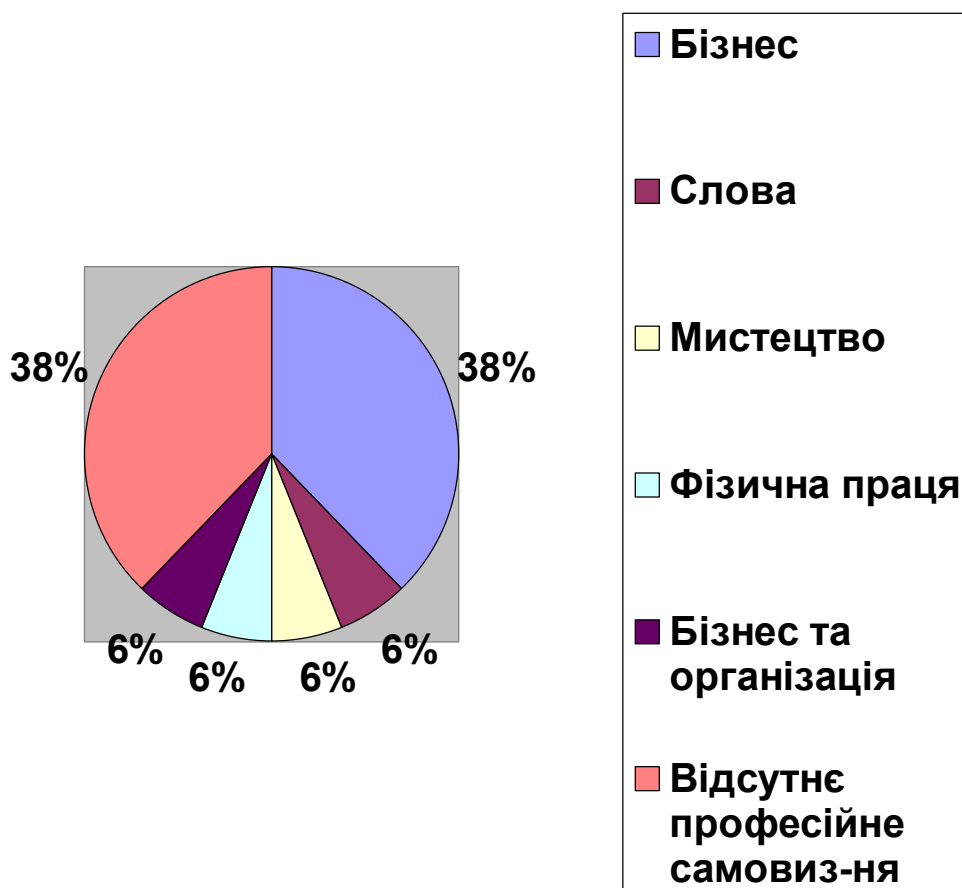
Відмінності у професійному самовизначенні учнів 9-11 класів, як СЗОШ, так і гімназії полягали у переважаючих сферах діяльності. В гімназії переважаючою сферою діяльності являлася сфера слів, у СЗОШ – сфера бізнесу. **А фізичній праці віддали перевагу лише 6% учнів 11-х класів сільської ЗОШ та 5,5% учнів 9-х класів сільської ЗОШ.**

Робітничі спеціальності не були у числі переваг в СЗОШ, а в гімназії їх не враховували взагалі. Результати дослідження представлені нижче у таблиці та малюнках.

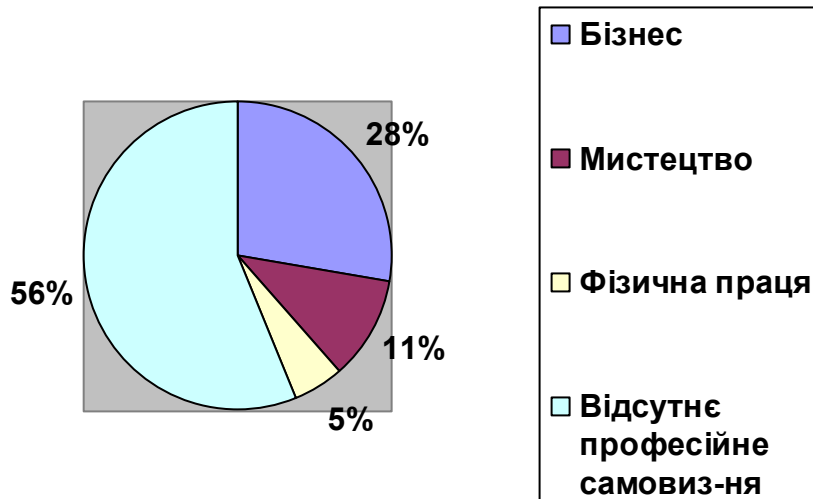
**Результати тестового професійного самовизначення
серед загальної кількості досліджуваних
9-11 класів СЗШ та гімназії**

Компоненти проф-го самовиз-ня Школа і клас (процентна доля учнів з наявністю проф.-го само визначення)	Сфера діяльності		Сфера діяльності		Сфера діяльності		Сфера діяльності		Сфера діяльності	
	Бізнес	Сфера професій	Слова	Сфера професій	Мистецтво	Сфера професій	Фізична праця	Сфера професій	Бізнес та організ-я	Сфера професій
11 клас СЗОШ (62,5%)	37,5%	-	6%	перекладач	6%	художник	6%	-	6%	програміст
9 клас СЗОШ (44,4%)	28%	менеджер	-	-	11%	художник завідуюча відділом модного одягу	5,5%	шахтар	-	-

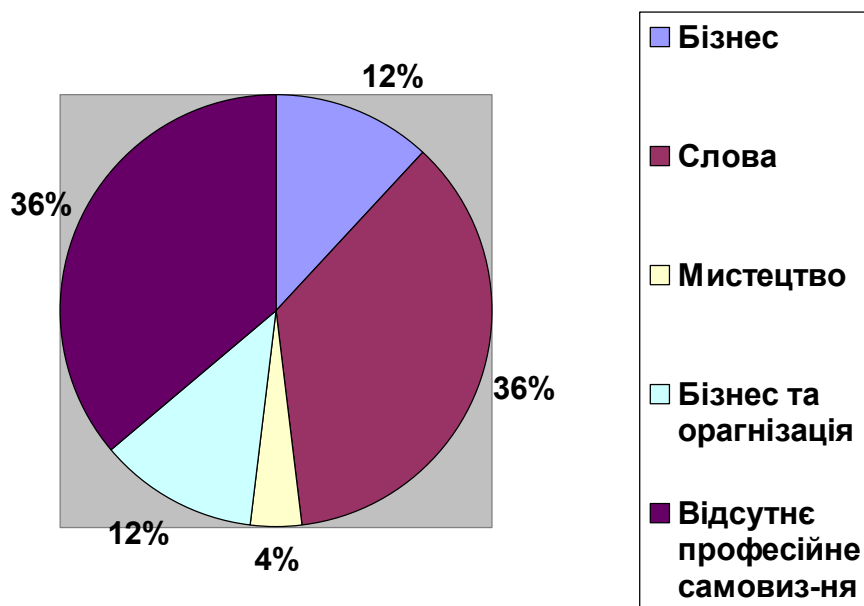
11 клас гімназії (64%)	12%	менеджер бухгалтер	36%	журналіст філолог	4%	дизайнер одягу	-	-	12%	маркетолог директор
9 клас гімназії (52%)	20%	менеджер	16%	журналіст	8%	компози тор	-	-	8%	власники організації

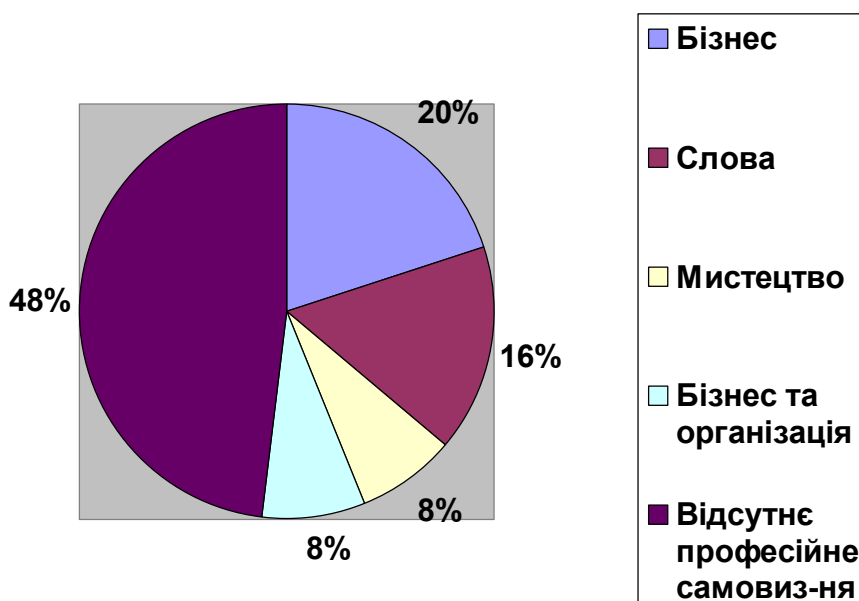
Малюнок 1 Процентні долі професійних переваг серед досліджуваних 11-го класу СЗОШ

Малюнок 2 Процентні долі професійних переваг серед досліджуваних 9-го класу СЗОШ

Малюнок 3 Процентні долі професійних переваг серед досліджуваних 11-го класу гімназії

Малюнок 4 Процентні долі професійних переваг серед досліджуваних 9-го класу гімназії

За результатами дослідження 38% учнів 11-го класу СЗОШ та 56% учнів 9-го класу СЗОШ не мають сформованого професійного самовизначення. У гімназії картина професійного самовизначення має наступний вигляд: 36% учнів 11-го класу гімназії та 48% учнів 9-го класу гімназії не мають сформованого професійного самовизначення. Звернімо увагу на те, що 38% учнів 11-го класу СЗОШ виявили своє професійне самовизначення у сфері бізнесу і рівно стільки ж учнів не виявили професійного самовизначення взагалі. Аналогічно 36% учнів 11-го класу гімназії виявили своє професійне самовизначення у сфері слова і рівно стільки ж учнів не виявили професійного самовизначення взагалі. Це говорить про те, що учні не в достатній мірі виявили себе самодетермінованими суб'єктами діяльності, з високим почуттям власної компетентності та ефективності. Вищезазначені процентні долі – це контингент для активної профорієнтаційної роботи. Тому ми вбачаємо необхідність в аналізі професійної позиції школярів та виявлення їхнього робітничого потенціалу з метою вдосконалення профорієнтаційної роботи

педагогічного колективу нашого навчального закладу як одного з етапів роботи психолога в даній галузі. **Головна задача профорієнтаторів** – надати учням ЗОШ можливість адекватно оцінити свої життєві обставини, збагнути переваги в отриманні саме робітничої спеціальності.

В ході дослідження ми поставили перед собою такі **завдання**:

1. *Розкрити основні поняття психології професійного самовизначення школярів (професійна орієнтація, «психосоціальний мораторій», фактор).*
2. *Виділити вікові особливості професійного самовизначення.*
3. *Вивчити проблеми професійного вибору та помилки на кожному етапі вибору.*
4. *Розкрити можливості професійної орієнтації в успішному виборі професії та суть психологічної підготовки школяра до трудової діяльності.*
5. *Дослідження ефективності профорієнтаційної роботи педагогічних працівників у 2012 н. р. за допомогою авторського експрес-опитувальника (I діагностичний етап)*
6. *Визначення професійної спрямованості першокурсників, мотивів їх учбової діяльності (II діагностичний етап)*
7. *Аналіз професійної позиції та виявлення робітничого потенціалу серед учнів дев'ятих і одинадятих класів ЗОШ на базі авторських профорієнтаційних анкет (III діагностичний етап)*
8. *Створення рекомендацій педагогічним працівникам щодо профорієнтаційної роботи за результатами анкетування*
9. *Створення рекомендацій з проведення профорієнтаційної агітбригади в ЗОШ серед учнів дев'ятих та одинадятих класів*

Результати I діагностичного етапу вказали на наявність такого недоліку як відсутність ефективної профорієнтаційної роботи, або ж робота проводиться, але учні не запам'ятовують своїх профорієнтаторів, або ж останні просто не запам'ятовуються.

А за результатами II діагностичного етапу, було виявлено, що новоприбулий контингент відповідає обраній ними професії за мотиваційним

чинником та професійною спрямованістю. Але чи є даний результат результатом ефективної роботи профорієнтаторів КПБЛ, або ж учні самостійно визначилися із професією та навчальним закладом без додаткової «допомоги»? Бо за результатами анкетування на тему активної профорієнтаційної роботи, 41% учнів вказали на те, що з ними ніхто не проводив ніяких бесід, на наявність подібних бесід вказали лише 25% опитуваних. Тому ми дійшли висновку про III діагностичний етап. Розроблені нами анкети виконували потрібну функцію: **1).** функцію візитної картки КПБЛ, **2).** своєрідним агітаційним міні-інформатором та **3).** допомагає педколективу нашого ліцею виявити потенційний контингент навчального закладу.

За результатами III діагностичного етапу, учні дев'ятих класів у своїй більшості (63%) не розглядали робітничі спеціальності як варіант свого професійного майбутнього, але майже половина з них (46%) обрали б навчання за даними спеціальностями в умовах відсутності вибору. Більшість учнів замислювалися над перевагами навчання у закладах ПТО, і лише у окремих випадках спостерігалися негативні відгуки.

Учні одинадцятих класів у своїй більшості (73%) не розглядали робітничі спеціальності як варіант свого професійного майбутнього і також більшість з них (66%) не обрали б навчання за даними спеціальностями в умовах відсутності вибору. Але майже половина з опитуваних не замислювалися над перевагами навчання у закладах ПТО.

Нами були розроблені рекомендації щодо профорієнтаційної діяльності за результатами анкетування, а також рекомендації щодо проведення профорієнтаційної агітбригади, що служить досягненню мети – вдосконалити профорієнтаційну діяльність педагогічного колективу КПБЛ.

У 2013 році ми аналізували ефективність діагностичної роботи практичного психолога як форми вдосконалення профорієнтаційної роботи педагогічного колективу.

Головні питання:

1. Чи мали ефективний вплив рекомендації психолога на більш активну позицію педагогів?
2. Чи змінився змінилася якість набору учнів у 2013 році?

Дослідження проводилося на засадах минулого року:

1. Дослідження ефективності профорієнтаційної роботи педагогічного колективу
2. Визначення професійної спрямованості першокурсників, мотивів їх учбової діяльності
3. Виявлення робітничого потенціалу школярів та аналіз причин їх професійної позиції

Розділ 1. ПРОБЛЕМИ ТЕОРЕТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ШКОЛЯРІВ

1.1. Професійне самовизначення як результат процесу соціалізації

Як тільки дитина побачить себе в іншому, вона побачить себе саму – і з'явиться феномен «Я сам» [44, с. 80]. Дана властивість характерна для психосоціального розвитку дитини раннього віку. Особистість за своєю феноменологією припускає розвиток, підпорядкований певним віковим особливостям. Але також слід зважити на те, що процес становлення особистості називається соціалізацією, котрий починається з перших хвилин життя людини.

А. Асмолов, аналізуючи теоретичні можливі підходи, пояснюючі розвиток людини, виділяє три базисних, в яких синтезується велика кількість окремих теорій та концепцій [4]:

- **Біогенетичний підхід**, в центрі уваги якого «знаходяться проблеми розвитку людини як індивіда, який має певні антропогенетичні властивості (задатки, темперамент, біологічний вік, стать, тип будови тіла, нейродинамічні властивості мозку та ін.), котрий проходить різноманітні стадії дозрівання по поступовості реалізації філогенетичної програми в онтогенезі».
- **Соціогенетичний підхід**, про який вже вказувалося у вступній частині нашої роботи. Головною у розвитку особистості являється соціалізація. Саме на цей підхід ми орієнтуємося у нашому дослідженні.
- **Персоногенетичний підхід** займається «проблемами активності, самосвідомості та творчості особистості, формуванням «Я» людини, боротьбою мотивів, вихованням індивідуального характеру та здібностей, самореалізацією особистісного вибору, неперервним пошуком сенсу життя у ході життєвого шляху індивідуальності».

Якщо виходити з тези, що особистістю не народжуються, особистістю становляться, то цілком зрозуміло, що соціалізація за своїм змістом є процесом становлення особистості. Виділяють три сфери соціалізації: спілкування, діяльність та самосвідомість. Зупинимося детально на останній сфері соціалізації, яка є унікальною за своїми властивостями. Найголовніший факт, який підкреслюється при вивченні самосвідомості це те, що вона не може бути представлена в якості звичайного переліку характеристик, але як розуміння особистістю себе в якості цілісності, у визначенні власної ідентичності. Лише всередині цієї цілісності можна казати про наявність певних структурних елементів. Інша властивість самосвідомості постає у тому, що її розвиток в процесі соціалізації – це процес, що контролюється, визначається постійним присвоєнням соціального досвіду в умовах розширення діапазону **діяльності та спілкування** [72].

В загальному вигляді можна сказати, що процес соціалізації означає становлення в людині образу «свого Я» [36, с. 9]. В чисельних експериментальних дослідженнях встановлено, що образ «Я» не виникає у людини одразу, а формується протягом її життя під дією соціальних впливів. Виникає питання, яким чином включення людини в різні соціальні групи задає цей процес. В соціальній психології з'являються такі поняття як: конформізм, нонконформізм, самоактуалізація особистості. Яку роль в становленні образу «Я» відіграють групи? Яким чином рівень самосвідомості людини впливає на її поведінку та її діяльність, в тому числі в групах?

На жаль, саме в цій сфері аналізу особливо багато протиріч. Це пов'язано з наявністю чисельних розумінь особистості. Ми розуміємо, що, перш за все, визначення «Я-образу» залежить від тієї концепції особистості, яка приймається автором.

В нашому дослідженні ми зупинилися на розгляді структури особистості за К. Платоновим [43, с. 46].

Перша підструктура – **спрямованість особистості**: моральні якості, установки, стосунки з іншими. Визначається суспільним буттям людини.

Друга – підструктура **досвіду** (знання, вміння, навички, звички). Набувається досвід у процесі навчання й виховання. Провідним у набутті досвіду є соціальний чинник.

Третя – підструктура **форм відображення**. Вона охоплює індивідуальні особливості психічних процесів, що формуються протягом соціального життя і специфічно виявляються в пізнавальній та емоційно-вольовій діяльності людини.

Четверта підструктура – **біологічно зумовлені психічні функції особистості**. Об'єднує типологічні властивості особистості, статеві й вікові особливості та їх патологічні зміни, що великою мірою залежать від фізіологічних і морфологічних особливостей мозку.

Ми вважаємо, що головним в структурі особистості є її спрямованість, котра включає світогляд, мотиви, потреби, інтереси, що формуються в процесі виховання.

Проблема самовизначення повинна розглядатися в системі життєвого шляху людини і не може бути вирішеною окремо від її взаємовідносин з оточуючим світом. Відношення індивіда до себе в значній мірі залежить від його відношення до оточуючих та оточуючих до нього. Аналізуючи структурні компоненти соціальної установки (атитюду) та самосвідомості, ми дійшли висновку, що вони ідентичні. Як атитюд, так і самосвідомість складаються з трьох компонентів: пізнавальний, емоційний та поведінковий. Різниця полягає в тому, що пізнавальний компонент самосвідомості розглядає знання себе, а пізнавальний компонент атитюду – усвідомлення об'єкту соціальної установки; емоційний компонент самосвідомості – оцінка себе, а атитюду – емоційна оцінка об'єкту, вияв почуттів, симпатії або антипатії до нього; поведінковий компонент самосвідомості – відношення до себе, а атитюду – послідовна поведінка по відношенню до об'єкта.

Тому, якщо розглядати професійну самосвідомість, – це співвіднесення особистістю виникаючих цілей зі своїми ідеалами, уявлень про цінності – зі своїми можливостями [66, с. 47]. Конкретна форма проявів самосвідомості –

самооцінка, що являється внутрішньою умовою саморегуляції поведінки. Професійно саморегулююча особистість – це суб'єкт, який усвідомлює, яку професію обрати (є мотив), хто він є (оцінка своїх особистісних психофізіологічних властивостей), що він може (можливості, здібності), чого від нього очікує суспільство (його соціально-професійний статус) [48]. Співвіднесення особистістю вказаних елементів між собою та емоційне переживання цього процесу виступає механізмом розвитку професійного самовизначення, підпорядкованого різноманітним факторів.

Таким чином, зробимо висновок, що являє собою поняття професійного самовизначення. **Професійне самовизначення** – один з компонентів професійного розвитку людини. Воно включає: професійну спрямованість (потреби, інтереси, здібності, мотиви, ідеали, досвід конкретної професійної діяльності – знання, вміння); самосвідомість (співвіднесення особистістю виникаючих цілей зі своїми ідеалами, уявлень про цінності – зі своїми можливостями).

1. 2. Особистість школяра в умовах професійного самовизначення

В процесі вибору професії можна виділити кілька періодів [9]: період фантазій, що властивий дітям до 11 років; період пробних виборів, що включає чотири стадії:

- коли вибір визначається інтересами (11-12 років);
- коли вибір визначається здібностями, обдарованістю, знаннями (13-14 років);
- коли вибір визначається цінностями особистості (15-16 років);
- *перехідний період*, коли виникає зміна типу життя, людина вступає в нову соціальну ситуацію розвитку – період реалістичного вибору (після 17 років), що включає три стадії:
 1. дослідницька;
 2. стадія кристалізації, в якій відбувається оцінка факторів, що впливають на вибір;

3. стадія деталізації, уточнення вибору.

Об'єктом нашого дослідження виступають учні дев'ятих та одинадцятих класів (випускні класи). Вибір вікової категорії пояснюється притаманним учням характеристикам «психосоціального мораторію» за Еріксоном (відкладення на певний час задачі прийняття дорослих ролей), яким він означив інтервал між підлітковим віком та дорослістю, відведений для утворення, пошуку соціальних та професійних ролей [69].

Існують три групи учнів за рівнем сформованості професійного самовизначення [66, с. 86]:

- 1. Високий рівень професійного самовизначення** школярів характеризується глибоким знанням обраного виду професійної діяльності; сформованістю інтересів, здібностей, схильностей, психічних процесів (воля, емоції и т. і.); відповідністю особистісних якостей та рис характеру обраної професії та твердим переконанням у правильності вибору; цілеспрямованістю мотивів навчання та вибору професії; наявністю адекватної самооцінки в плані обраної сфери праці.
- 2. Середній рівень професійного самовизначення** характеризується поверховим знанням обраного виду діяльності; відсутністю сформованих інтересів та здібностей до нього, волі та бажання оволодіти ним на відповідному рівні; невмінням співвіднести особистісні якості та риси характеру адекватно вимогам обраної професії; відсутність твердого переконання в правильності свого вибору, виражених мотивів навчання та вибору професії, а також достатньої аргументованої самооцінки в плані обраної сфери праці.
- 3. Низький рівень професійного самовизначення** характеризується розрізненими знаннями в певній сфері діяльності; несформованістю інтересів, схильностей, здібностей та мотивів до неї, а також волі та бажання досягти високих

результатів в оволодінні нею; невмінням співвіднести особистісні якості та риси характеру вимогам обраної професії, оцінити себе адекватно в плані майбутньої професії.

Активність живих істот – один з основних і необхідних проявів буття, внутрішня спонукальна сила, спрямована на задоволення потреб організму [43, с. 47]. Проте активність людини докорінно відрізняється від активності тварин. У тварин вона є проявом інстинктивних біологічних потреб організму, а у людини провідними в її активності є свідомі й цілеспрямовані прагнення. В теоретичному плані активність особистості може розглядатися по-різному, а в експериментальному дослідженні вона вивчається шляхом аналізу способів прийняття рішення. При цьому принципіальне значення має дослідження того, наскільки такий інститут соціалізації, як школа, забезпечує, полегшує або навчає прийняттю таких рішень.

В залежності від характеру домінуючих мотивів розрізняють кілька рівнів реалістичного вибору [40, с. 26]:

- економічний – прагнення високого заробітку при виразному ігноруванні інших характеристик професій;
- соціальний – домінуюча спрямованість на отримання престижної професії;
- духовний – прагнення до самовдосконалення, реалізації творчого потенціалу.

В реальному житті не кожній людині вдається зробити найліпший професійний вибір. В психологічній науці накопичений досвід, що дозволяє оцінити ускладнення, що виникають в процесі свідомого вибору професії. Суть його полягає в тому, що вибір професії розглядається як багатоетапний процес виробітку та прийняття рішення. На першому етапі виникає проблема вибору професії, приймається рішення. Другий етап пов'язаний з визначенням джерела інформації. Третій етап – збір інформації, що відображає суттєві моменти конкретної ситуації вибору. На четвертому етапі формується загальне уявлення ситуації вибору професії. П'ятий етап – пошук

варіантів вирішення. На заключному, шостому етапі, приймається рішення стосовно вибору професії [72].

На кожному етапі вибору можна виявити типові помилки, що ускладнюють подальшу професійну адаптацію (табл. 1).

Таблиця 1

Типові помилки при виборі професії

Етапи вибору	Типові помилки і проблеми
Постановка проблеми вибору професії	Заміна проблеми професійного самовизначення проблемою визначення в соціальному плані, вибору престижної професії без урахування особистих схильностей
Визначення джерела інформації	Неправильне розуміння своєї ролі у виборі професії, низький рівень самостійності та активності
Збір необхідної інформації	Відсутній орієнтир в світі професій; наявність негативної установки по відношенню до офіційних каналів інформації; суб'єктивна оцінка вибору без урахування об'єктивних можливостей досягнення мети
Загальне уявлення ситуації вибору	Низький рівень критичності
Пошук варіантів вирішення	Наявність неадекватної самооцінки; недооцінка зусиль задля досягнення цілей; переоцінка престижності професій
Прийняття рішення про вибір певної професії	Переоцінка або недооцінка можливої невдачі або відстрочки у досягненні мети

Невдачу не слід розглядати як щось випадкове, як простий збіг обставин. Її причини треба шукати в особистісних факторах, у низькому рівні мотивації, у відсутності компетенції тощо [24, с. 199-201].

Одним із факторів, що призводить до невдачі, може бути необґрунтований оптимізм у прийнятті рішень. Школярі надто часто переоцінюють власні шанси досягти цілей. Таким чином суб'єкт збільшує мотивацію до сміливих ризикованих дій, але водночас блокує раціональну

оцінку можливостей і об'єктивних умов. Врахування умов – це не тільки аналіз того, що відбувається тепер, а й передбачення ситуацій, які можуть статися, оцінити ймовірність досягнення мети – ось ключі до успіху.

Біографії видатних людей, котрі домоглися великих успіхів і здобували перемоги історичного масштабу, свідчать, що вони вміли не тільки адекватно оцінити умови, а й визначити, коли і де ймовірність здійснення мети найбільша. Ці люди відчували, коли і де розпочинати свої тріумфальні дії.

Інший фактор пов'язаний з виконанням дій. Людина може адекватно оцінити умови, вибрати оптимальну програму дій, але зазнає невдачі при першій спробі її реалізації. Успішне виконання діяльності можливе лише за умови «тривалої мотивації», наполегливості в реалізації програми і задумів, раціональних витрат часу й енергії. Чудові ідеї часто не реалізуються саме тому, що бракує відповідних особистісних рис (наполегливості, сміливості тощо) і належної мотивації для їхньої реалізації. Продувати ідеї, складати досконалі програми і плани – недостатня умова успіху. Необхідне також певне мотиваційне напруження, пов'язане з реалізацією програм і планів. Надзвичайно важливим є вміння втілювати їх у життя [34].

Що ж заважає систематичному прагненню до мети? Прагнення до успіху часто буває недостатньо стійким і сильним, що зумовлює швидку відмову від діяльності і вихід з гри (коли є значні перешкоди і труднощі). Трапляється й так, що люди мобілізують усю свою енергію і час на підготовку до діяльності, а потім у них не вистачає сил для її виконання, для подолання перепон. Особливо, юнаки не завжди є достатньо зрілими, щоб виконувати діяльність без початкових підкріплень. Перші позитивні результати нерідко стають помітними тільки через певний проміжок часу. Навіть незначного успіху, схвалення, визнання (що становить суть позитивного підкріплення) доводиться чекати доволі довго. Та більшість людей зорієнтовані на швидкий успіх, сам процес діяльності приносить їм мало задоволення. Нетерпляче прагнення досягти негайного результату є істотною вадою багатьох людей. Тим часом для тривалої мотивації лише

результативної установки недостатньо, необхідне стійке захоплення процесом діяльності.

Як вказав А. Бандура [6], люди можуть досягти низьких результатів з двох причин:

- у них відсутні здібності;
- вони мають достатні здібності, але їм бракує впевненості у собі.

Учні з вищим рівнем «відчуття» власної ефективності ставлять перед собою вищі цілі і докладають більше зусиль щодо їх досягнення.

Виділяють три чинники, які впливають на почуття компетентності:

1. успішність виконання попередніх завдань (досвід успіху й невдач);
2. вікаріальне наочіння (спостереження за іншими);
3. вербальне переконання.

Розглянемо докладніше кожен з цих факторів у порядку їх значущості для розвитку впевненості в своїх здібностях [24, с. 193-195].

- *Успішність виконання попередніх завдань*

Упевненість у власній ефективності зростає в тих сферах, де спостерігаються певні зрушення. Досвід успішної діяльності позитивно позначається на відчутті ефективності людини, і навпаки, надзвичайно негативний вплив на почуття компетентності справляють невдачі, які сталися на початковому етапі діяльності.

- *Вікаріальне наочіння*

Вікаріальне наочіння є важливим джерелом віри у власні можливості, хоча воно справляє не такий сильний вплив на почуття компетентності, як досвід попередніх успіхів. Учень, спостерігаючи, як його однокласник успішно опанував складний курс, переймається впевненістю, що й він зможе набути необхідних знань і навичок.

Важливе значення має демонстрація моделлю (іншою людиною) не тільки навичок, а й успішної стратегії наполегливості, спроб випробувати кілька шляхів і варіантів у вирішенні проблеми. Спостерігаючи за іншою

людиною, суб'єкт може наслідувати, запозичувати і використовувати схожу стратегію у своїх діях.

Більший вплив звичайно справляють люди з найближчого оточення суб'єкта діяльності, але можливе наслідування моделей через телебачення і літературу.

Дослідники помітили, що учні, котрі спостерігають за своїми ровесниками як за взірцем, мають більший рівень впевненості, ніж учні, які спостерігають за вчителями. Пояснення такого впливу може полягати в тому, що діти більшою мірою ідентифікують себе з ровесниками, ніж з учителем. Чим більше схожості в учня і в моделі (людини, яку він наслідує), чим більше обожнення зі взірцем, тим сильніше діє вікаріальне навчання.

Коли учень бачить, що його однокласник успішно виконує завдання, то це збільшує його впевненість у своїх можливостях, його переконаність у достатності власної компетентності для успішного виконання діяльності.

Знову-таки ми стикаємося із поняттям оточення суб'єкта діяльності, якості групи.

Існує цікаве пояснення того, чому певна частина людей не прагне до успіху. Успіх часто викликає в оточуючих заздрощі та агресію. Успіх пов'язаний з небезпекою, тривогою і фрустрацією в процесі діяльності, а також із негативним ставленням оточуючих. Успішному просуванню суб'єкта можуть чинити перешкоди керівництво, яке вбачає в його успіху загрозу своєму іміджу, статусу, посаді, або заздрісні друзі. Лише людина, яка здатна подолати упереджене ставлення інших щодо власних успіхів, котра спроможна впоратися з тиском і вимогами оточення й зберегти власне «Я», може розраховувати на збереження мотивації діяльності й прагнути до подальших успіхів. Найлегше злитися з «сірою масою», бути таким, як усі. В такому разі гарантовано позитивне ставлення до тебе, принаймні твого найближчого оточення.

Можна припустити, що тільки тоді, коли індивід відмовиться від свого «Я», від своїх високих домагань і прагнень, інші люди будуть ставитися до

нього більш дружньо. А поки суб'єкт зорієнтований на успіх і перебуває у «ворожому» оточенні людей (які менше спрямовані на цілі, для котрих важливішими є інші цінності), слід очікувати якщо не негативного, то принаймні не дуже схвального ставлення до його успіхів.

- *Вербальне переконання*

Вербальне переконання є найбільш ефективним, коли людина вже має певні «докази» того, що може успішно виконати діяльність. Слід зазначити, що вербальне переконання («Ти можеш це зробити!») справляє менший вплив, ніж досвід успіхів у діяльності чи спостереження за іншими.

Як зазначає А. Бандура, вплив мають слова як позитивного, так і негативного характеру. Однак негативний відгук іншої людини щодо можливостей (здібностей) суб'єкта справляє навіть більший вплив на зниження його відчуття ефективності, ніж позитивне переконання – на підвищення віри у власні можливості. Вчителям і наставникам слід розуміти, що необачний вислів негативного характеру стосовно здібностей учня може його демотивувати.

Якщо учні отримують від учителя позитивну оцінку, схвальний аналіз успіхів (позитивну інформацію стосовно успішного просування діяльності), то їхня впевненість у своїх здібностях виконати завдання зростає. Надаючи учням інформацію, що саме їхні зусилля є «відповідальними» за успіх у діяльності, ми в такий спосіб заохочуємо їх до подальших наполегливих дій. Вони й надалі будуть схильні докладати зусиль, багато працювати задля досягнення успіху.

Учитель може надати своєму учневі інформацію щодо успіхів останнього в різних формах:

- у формі оцінки (п'ятибальної, десятибальної, дванадцятибальної тощо);
- у формі змістовної інформації щодо того, які навички у нього розвинулися в процесі діяльності.

Коли вчителі фіксують зростання певних навичок (і повідомляють це учням), то останні відчуватимуть себе більш компетентними в цій діяльності, аніж у тому разі, коли повідомляється виключно результат діяльності. Важливим є повідомлення учням, які саме навички розвинулися і як це допоможе їм у майбутньому: «Ти помітив, що тепер ти значно краще структуруєш матеріал і робиш змістовні висновки при написанні творів?» або «Я дуже радий, що ти навчився аналізувати задачі й використовувати теоретичний матеріал при розв'язанні фізичних задач».

Однією з умов подолання труднощів професійного самовизначення (табличний варіант) являється профорієнтація – система науково-практичної діяльності, що включає вирішення комплексу соціально-економічних, психолого-педагогічних та медико-фізіологічних задач з метою формування у школярів професійного самовизначення, що відповідає індивідуальним особливостям кожної особистості, а також запитам суспільства у кадрах [66, с. 156].

Виділяють кілька підходів до вирішення задач професійної орієнтації [40]:

- діагностичний (вибір професії розглядається як пошук відповідності між вимогами професії та індивідуальності);
- виховна концепція (припускає, що кожна людина може оволодіти любою професією на основі принципів біхевіоризму);
- особистісно-орієнтований (являє собою сучасний підхід у профорієнтації – припускає своєчасну підтримку і розвиток тих особливостей та характеристик особистості, котрі служать передумовою майбутньої успішної професійної діяльності, сприяють самопізнанню, самореалізації особистості, усвідомленню власної ролі у виборі професії, прийнятті відповідальності за власний вибір.

Особливо у центрі уваги молодшого юнака стають самопізнання та самокритичність, які при неправильному вихованні можуть набрати

негативних рис самовпевненості, самозакоханості або невпевненості, невіри у свої сили. У старшому шкільному віці чітко окреслюються пізнавальні інтереси, схильність займатися певною науковою діяльністю, видом спорту, визначаються професійні нахили. Але ці особливості не завжди бувають глибокими та стійкими, якщо не спрямовуються школою, вчителями, досвідченими старшими. А задатки, які не знаходять відповідних умов для переростання у здібності, так і залишаються нерозвиненими. Від задатків не залежить зміст психічних властивостей, які входять до кожної здібності. Ці властивості формуються у взаємодії індивіда із зовнішнім світом. Які саме здібності сформується на основі задатків, залежатиме не від задатків, а від умов життя, виховання та навчання.

1. 3. Школа як фактор впливу на професійне самовизначення учнів

Фактори, що впливають на формування професійного самовизначення особистості, включає наявність загальних, особливих та одиничних умов, існуючих у рамках цілого суспільства, окремого регіону, підприємства, а також індивідуальних рис кожної людини. Виявлені наступні групи визначаючих факторів [28]:

1. загальні;
2. регіональні (зовнішні);
3. індивідуальні (внутрішні).

До першої групи відносяться фактори макросередовища, зміст яких залежить від суспільно-економічного устрою суспільства (соціально-економічні умови життя людей, духовна культура суспільства, засоби масової інформації та т. і.); до другої – специфічні особливості економічного та демографічного розвитку певного регіону країни:

- а). мережа вищих, середніх та професійно-технічних навчальних закладів;
- б). культурно-освітній та професійний рівень сім'ї;
- в). форми проведення вільного часу та т. і..

До третьої групи належать індивідуальні психологічні та фізіологічні властивості людини – внутрішні, суб'єктивні (стать, рівень розвитку індивідуальної свідомості, здібності, інтереси, ідеали, знання та т. і.).

Всі ці фактори спричиняють вплив на вибір професії школярами. Цілком зрозуміло, що на вибір професії школярами найбільш суттєвий вплив мають ті зовнішні, об'єктивні фактори, які пов'язані з їх безпосереднім оточенням (друга група факторів за вказаним умовним зазначенням). Задача школи полягає в тому, щоб виявити можливості управління кожним з них, забезпечити необхідні умови для вибору особистістю сфери трудової діяльності.

Якщо за часів радянського устрою в школах більше уваги приверталося до виховання певних рис майбутнього професіонала в рамках кадрового запиту країни, то зараз система освіти не вбачає в учнях об'єкт, підпорядкований утвердженій та послідовній профорієнтаційній програмі. В радянську епоху перед школами поставали проблеми наступного характеру: трудове навчання в школі, розвиток технічної творчості, вимоги до викладачів фізики, хімії, математики приділяти увагу зв'язку основ науки з життям, практикою комуністичного будівництва, пропаганді професій, необхідних державі, конкретному економічному району з метою підвищення у випускників зацікавленості у професії інженера та робочої спеціальності [20; 31].

За радянських часів вивчення особистості учня з метою профорієнтації мало наступний вигляд (табл.. 2):

Таблиця 2

Вивчення особистості учня з метою профорієнтації

Параметри вивчення особистості учня				
Загальні відомості про учня	Індивідуально-психологічні властивості	Спрямованість особистості учня	Здібності та схильності учня	Професійне самовизначення

Складові кожного з параметрів вивчення				
Анкетні дані	Швидкість переключення уваги, концентрація уваги	Інтерес до навчальних предметів, сферам знань та праці	Оцінка результатів рівня освіченості в цілому	Усвідомлення та обґрунтованість вибору професії
Здоров'я учня	Якості пам'яті, мислення, емоційна стійкість	Участь у громадському житті та суспільно-корисній праці	Самостійність та систематичність учбової діяльності та праці	Мотиви вибору
Освіта, сфера діяльності і батьків	Основні риси характеру	Відвідування позакласних кружків	Технічні, організаторські, математичні та інші здібності	Ступінь сформованості професійного плану
Виховний вплив батьків у виборі професії	Темперамент	Моральні якості	Схильність до конкретних видів діяльності	

В сучасній державі перед школами постають інші проблеми: знайти рубіж між конформізмом та нігілізмом, між нав'язуванням соціальних норм та повним запереченням їх існування. І на перше місце виступає поняття особистісної причинності як мотиваційного фактору: «джерела» і «пішаки».

Первинна особливість мотивації людини – прагнення змінювати оточення в бажаному напрямі, бути ефективною причиною подій. Розвиток мотивації розглядається як розвиток почуття особистісної причинності або почуття того, що сама людина є причиною і джерелом своєї поведінки.

Роберт де Чармс [71]. убачає первинну мотивацію в тому, щоб відчувати свою ефективність, відчувати себе джерелом змін у навколишньому світі. Прагнення бути причиною власних дій – провідний принцип, який пронизує різноманітні мотиви, в тому числі й мотивацію досягнення.

Р. де Чармс виділяє два типи особистості: «джерела» (в іншому перекладі – «самобутні особистості») та «пішаки». Він визначає особистісну

причинність як «ініціацію індивідом поведінки з наміром викликати зміни у своєму оточенні».

Переживання особистісної причинності охоплює такі компоненти:

- розуміння своїх сильних і слабких сторін;
- віра в ефективність власної діяльності;
- визначення конкретної форми поведінки, котра дала б змогу досягнути поставлених цілей;
- прийняття на себе відповідальності за власні дії та їхні наслідки.

Таким чином, почуття власної ефективності, переживання особистісної причинності (особистісної каузальності) є потужним мотиваційним чинником.

Відштовхуючись від ідей Р. де Чармса, Е. Десі [70] висловив гіпотезу про існування двох фундаментальних мотиваційних тенденцій – потреби в самодетермінації й компетентності. Згідно з цією гіпотезою, людині властива певна тенденція до виконання таких видів активності, які дають їй змогу переживати особистісну причинність (почуття здатності бути причиною, джерелом дій і подій) та компетентність (майстерність).

Зовнішні й внутрішні (особистісні) фактори можуть як підсилювати переживання особистісної причинності, так і пригнічувати його.

Позитивно впливають, тобто сприяють виникненню і підсилюють переживання особистісної причинності (почування себе «джерелом»), такі фактори:

- наявність вибору і свободи його здійснення;
- характер самої діяльності – оптимальний рівень складності;
- наявність зворотного зв'язку, який має інформативне значення.

Наявність вибору і свободи його здійснення дають індивідові змогу відчувати себе самодетермінованим суб'єктом діяльності, посилюють почуття компетентності.

Одним із факторів, який сприяє посиленню почуття власної ефективності й причинності, є характер самої діяльності: вона має бути

оптимального рівня складності. Якщо діяльність надто проста, то вона не викликає інтересу, оскільки така діяльність не дає можливості реалізувати власну майстерність і свою компетентність. Якщо ж діяльність надто складна, то підвищується рівень тривожності, тим самим послаблюється почуття компетентності.

Проаналізуємо зворотний зв'язок як фактор, який істотно впливає на переживання особистісної причинності.

Дослідженнями Е. Десі було доведено, що інформація про успішне виконання діяльності підвищує внутрішній локус причинності. Тобто наявності зворотного зв'язку позитивна інформація впливає на почуття особистої ефективності й компетентності позитивно.

Якщо ж є постійним негативний зворотний зв'язок, то індивід переживає неефективність своєї поведінки (усвідомлює, що сили, які впливають на результат діяльності, перебувають поза його компетенцією). Така ситуація спричинює виникнення почуттів, які властиві «пішкам», внаслідок чого формується «набута безпорадність», стан демотивації (індивід втрачає бажання виконувати діяльність).

Отже, аналіз зворотного зв'язку дає можливість стверджувати, що будь-який зовнішній чинник, який впливає на виникнення і регуляцію поведінки людини, має два аспекти: контрольний і інформативний. Стимули зовнішнього характеру (заохочення, винагорода, покарання), які сприймаються суб'єктом як прагнення примусити його до початку або продовження діяльності, - це контроль. А зовнішні впливи, які сприймаються суб'єктом не як примус до певної поведінки, а як прагнення проінформувати його про наслідки діяльності (про хід її виконання, рівень успішності та ступінь компетентності), є інформуванням.

Стимули, впливи, яким приписується контрольне значення, призводять до виникнення в людини почуття «пішака». А ті впливи, яким людина приписує інформативне значення, підсилюють внутрішню причинність,

збільшує почуття, які властиві «джерелам» («Я можу впливати на оточення і сам визначати своє життя і свою долю»).

Один і той самий фактор, залежно від функціонального значення, якого йому надає суб'єкт, може виконувати або контрольну, або інформативну функцію і здійснювати відповідний вплив на мотивацію суб'єкта.

Рівень переживання особистісної причинності знижують такі фактори:

- відчуття себе «пішаком» - надання зовнішнім стимулам і явищам контрольного значення;
- вимоги оточення;
- зовнішній тиск;
- покарання.

Особистісна причинність стихійно розвивається в процесі взаємодії учня з вчителями.

Для формування особистісної причинності існує деякий оптимум директивності у спілкуванні учня з учителем. Розвиток особистісної причинності залежить від помірної допомоги вчителя в поєднанні з помірною кількістю директивних вказівок.

Досить низькими є показники особистісної причинності у випадках, коли вчителі надають занадто велику допомогу, регламентують кожен дію учня. Водночас відсутність будь-якої допомоги з боку вчителів стимулює формування почуття «пішака», переживання безпорадності в учнів.

Таким чином, оптимальний баланс між свободою і керівництвом, між самостійністю і допомогою сприяє формуванню особистісної причинності (почуття «джерела») в учнів.

В 2007 році нами було проведено дослідження на виявлення каузальних зв'язків професійного самовизначення учнів одинадцятих класів в середній загальноосвітній школі №64 м. Кривий Ріг [26]. Під каузальними зв'язками розуміється можливість передбачення професійного становлення особистості на основі існування взаємозалежності самосвідомості та атитюду. Як вже зазначалося, структурні компоненти атитюду та

самосвідомості в певній мірі є ідентичними. Іншими словами, в якій мірі людина відноситься до себе, в такій мірі вона буде відноситися до інших. На основі аналізу компонентів самосвідомості учнів ми мали намір передбачити можливий результат їх остаточного професійного самовизначення.

За результатами дослідження, учні у 80 % випадків не виявили знання себе (пізнавальний компонент) в сфері професійного самовизначення; у 85 % випадків у підлітків спостерігався низький рівень, як тривожності, так і самооцінки. Ми зробили припущення, що підлітки не вважають за потрібне непокоїтися за своє майбутнє. Вони розуміють, що не здатні на досягнення великих успіхів у тій чи іншій сфері діяльності, але, в свою чергу, не намагаються щось змінити.

Мотивація досягнення – це прагнення людини досягати результатів, успіхів у діяльності.

Прагнення досягти успіху, високих результатів у діяльності свідчить про наявність у суб'єкта сильної мотивації досягнення. Для когось особистісно досягнення успіхів у діяльності є дуже значущим, для інших – менш важливим.

Про суб'єкта з сильним мотивом досягнення кажуть, що він:

1. наполегливий у досягненні мети;
2. не задовольняється отриманим результатом;
3. що б не робив, намагається це виконати краще, ніж раніше;
4. для нього головне в житті – це переживання радості успіху внаслідок досягнення високих результатів;
5. схильний ставити віддалені цілі;
6. не задовольняється нескладними завданнями і легко досяжними цілями;
7. захоплюється роботою, досягаючи дедалі нових і нових цілей (відчуваючи радість успіху).

Успіх у діяльності, як відомо, залежить не тільки від здібностей людини, а й від прагнення досягти мети, від цілеспрямованої й наполегливої

праці задля досягнення успіху (тобто від мотивації досягнення). Виходячи з цього можна запропонувати таку формулу успіху [24, с. 166]:

$$УСПІХ = З + Мд + С,$$

де *З* – здібності;

Мд – мотивація досягнення;

С – ситуація (сприятливі обставини тощо).

Незважаючи на те, що дана формула є досить загальною, вона дає можливість прогнозувати успіхи в діяльності. Визначаючи силу (рівень) мотивації досягнення індивіда (тобто прагнення досягти успіху), можна спрогнозувати його майбутню кар'єру.

Отже, для досягнення успіху в діяльності важливі як здібності, так і наявність високого рівня мотивації досягнення. Також не слід забувати про сприятливі обставини досягнення успіху.

Розділ 2. МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ДІАГНОСТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ У РОБОТІ ПСИХОЛОГА

Наша діагностична робота складається з трьох етапів:

I Порівняння ефективності профорієнтаційної роботи педагогічних працівників у 2012 н. р. та 2013 н. р. за допомогою авторського експрес-опитувальника

II Визначення професійної спрямованості першокурсників, мотивів їх учбової діяльності. Порівняння результатів дослідження 2013 н. р. із результатами 2012 н. р.

III Проведення групового дослідження учнів дев'ятих і одинадцятих класів ЗОШ на базі авторських профорієнтаційних анкет

На першому етапі ми досліджували ефективність профорієнтаційної роботи педагогічних працівників у 2012-2013 році. У якості інструментарію було розроблено авторський експрес-опитувальник, який складається з 12 питань (Дод. 1).

Адміністрація ліцею поставила задачу виявити кількість учнів, що прийшли зі шкіл, закріплених за кожним педагогічним працівником. Ми повинні були надати відповідь на запитання: З якої школи та у якій кількості прийшли у КПБЛ навчатися учні? Саме тому ми використали питання №4 «В якій школі ти навчався (навчалася)?»

Нас цікавила інформація щодо проведення педагогічними працівниками КПБЛ профорієнтаційної роботи (агітація, роз'яснювальна робота, заохочення, переконання, авторитетний вплив). Для вирішення цієї задачі нам служили питання №6-8 та питання №10 (див. Дод. 1)

Також нас цікавила стартова готовність учнів до професійної діяльності. Тому ми намагалися виявити відповідність очікувань учнів реальному стану речей. Ми задали такі питання: «Про яку професію ти мріяв (мріяла) у школі?», «Чи задоволений (задоволена) ти своїм становищем в навчальному закладі?» та «Яка проблема особистого характеру найбільше

хвилює у даний час?» В останніх двох питаннях надавалися варіанти відповідей задля більш детального розуміння емоційного стану учнівської молоді та підлітків.

Іншими словами, нашою метою було визначити кількість учнів, які прийшли навчатися в наш ПТНЗ, завдяки активній діяльності профорієнтаторів, а також якість самої профорієнтаційної діяльності, завдяки якій дані учні і прийшли. Або якщо мовити простіше, нас цікавило взагалі наявність профорієнтаційної роботи як такої, її якість та кінцевий результат (включаючи емоційний стан новоприбулого контингенту).

На другому етапі ми визначали професійну спрямованість першокурсників та мотиви їх навчальної діяльності.

У якості діагностичного інструментарію ми обрали методики для визначення мотиваційної готовності: ДДО Є. Клімова та методику для діагностики навчальної мотивації учнів Бадмаєва (*російською мовою* Дод. 2, Дод. 3). Обидві методики рекомендовані у 2012 році Дніпропетровським обласним навчально-методичним центром практичної психології і соціальної роботи у якості інструментарію для дослідження мотиваційної сфери учнів закладів ПТО.

Наша задача полягала у прогнозуванні успішності в навчанні учнів за обраною спеціальністю. Ми мали намір виявити професійну спрямованість учнів та відповідність їх професійних переваг обраній спеціальності, а також виявити мотиви їх навчальної діяльності.

На третьому етапі у 2012 році ми проводили групове дослідження учнів дев'ятих і одинадцятих класів ЗОШ на базі авторської профорієнтаційної анкети, яка складається з 12 питань для учнів 9-х класів та з 13 питань для учнів 11-х класів (Дод. 4).

Питання анкети служать меті виявити рівень сформованості професійного самовизначення школярів (питання анкети №5-7), виявити наявність робітничого потенціалу (питання анкети №8, 9, 12 для учнів дев'ятого класу та питання №8-10, 13 для учнів одинадцятого класу) та

пропаганди робітничих процесів у суспільстві (питання анкети №10, 12 для учнів дев'ятого класу та питання №11, 12 для учнів одинадцятого класу).

Дана анкета виконує потрібну функцію: **1).** функцію візитної картки КПБЛ, **2).** своєрідним агітаційним міні-інформатором та **3).** допомагає педколективу нашого ліцею виявити потенційний контингент навчального закладу.

Але у 2013 році було прийнято рішення спростити анкету, бо головна мета була вже – не інформування учнів про переваги отримання освіти в системі ПТО, а саме виявлення робітничого потенціалу серед школярів, з якими завдяки рекомендаціям психолога проводитиметься профорієнтаційна робота (Дод. 5).

Розділ 3. ДІАГНОСТИЧНА РОБОТА ПСИХОЛОГА ЯК ФОРМА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ КПБЛ

3.1. Дослідження ефективності профорієнтаційної роботи педагогічного колективу КПБЛ

Як вже зазначалося, наша діагностична робота складається з трьох етапів.

Перший етап проводився наприкінці вересня 2012 року серед учнів першого курсу на базі дев'ятого та одинадцятого класу. Ми досліджували ефективність профорієнтаційної роботи педагогічного колективу КПБЛ.

В анкетуванні приймало участь шість груп першокурсників у загальній кількості – 83 учня.

Нас цікавила кількість учнів, що прийшли на навчання до будівельного ліцею з кожної школи, яка входила в область профорієнтаційної роботи педагогічних працівників нашого навчального закладу.

Всього закріплено 25 шкіл за педпрацівниками. За результатами анкетування новоприбулий контингент прийшов з 44 шкіл. По одному учню прийшло з 68% ЗОШ від загальної кількості шкіл (44 школи). По два учні прийшло з 18% ЗОШ від загальної кількості шкіл. По три учні прийшло з 7% ЗОШ від загальної кількості шкіл. По шість учнів прийшло з 4% ЗОШ від загальної кількості шкіл. По сім учнів прийшло з 2% від загальної кількості шкіл. По дев'ять учнів прийшло з 2% ЗОШ від загальної кількості шкіл. 11% учнів від загальної кількості опитуваних не надали відповіді.

Як бачимо, спектр охоплених шкіл майже у два рази вищий за встановлений, але кількість учнів невтішна. При цьому, кількість сільських ЗОШ становить майже 30% від загальної кількості вказаних учнями шкіл в анкетах.

Виходячи з результатів анкетування щодо кількості новоприбулого контингенту з закріпленими за педагогами школами, ми поцікавилися, чи проводилися профорієнтаційні бесіди із учнями. Було виявлено, що 41%

учнів вказали на те, що з ними ніхто не проводив ніяких бесід, 25% учнів вказали на педпрацівників ліцею у відношенні проведення бесід щодо професій у нашому ліцеї, 6% вказала на те, що бесіди проводилися, але вони не пам'ятають, хто саме їх проводив, 16% не надали відповіді. Майже з половиною новоприбулого контингенту не проводилися профорієнтаційні бесіди.

Стосовно самопочуття першокурсників у стінах КПБЛ ми виявили, що за результатами анкетування 77% учнів задоволені своїм становищем у навчальному закладі, 6% виявили незадоволеність через байдужість та відсутність уваги, 5% вказали на високу вимогливість та сировість та 5% учнів вказали на несправедливість. В цілому учні виявили задоволеність умовами навчання.

Результати анкетування вказали на наявність такого недоліку як відсутність ефективної профорієнтаційної роботи, або ж робота проводиться, але учні не запам'ятовують своїх профорієнтаторів, або ж останні просто не запам'ятовуються.

Необхідна була нова форми пропаганди та ствердження іміджу робітничих процесів серед школярів. Наша профорієнтаційна анкета для учнів ЗОШ виконувала окрім функції діагностичного інструментарію функцію візитної картки КПБЛ, у якій передостанні два питання носять агітаційний характер.

У 2013 році ми провели повторне анкетування серед учнів першого курсу на базі дев'ятого та одинадцятого класу. Ми досліджували ефективність профорієнтаційної роботи педагогічного колективу КПБЛ.

В анкетуванні приймало участь п'ять груп першокурсників у загальній кількості – 91 учень.

Ми поцікавилися, чи проводилися профорієнтаційні бесіди із учнями. Було виявлено, що 54% учнів вказали на те, що з ними проводилися бесіди – а це у два рази вищий показник, порівняно із минулим роком – 25% учнів.

3.2. Визначення професійної спрямованості першокурсників, мотивів їх учбової діяльності

Визначення професійної спрямованості учнів проводилося на початку вересня 2012 року у рамках першого діагностичного мінімуму за темою «Стартова готовність першокурсників до професійної діяльності». Узагальнені результати тестування представлені у Додатку 6 (російська мова). Всього у тестуванні приймало участь 51 чоловік, що складало 60% від загальної кількості першокурсників на базі дев'яти класів.

Учні групи електрогазозварників віддали перевагу професії типу «Людина-техніка» (60% опитуваних), що цілком відповідає обраній ними професії.

Серед учнів групи кухарів приблизно 41% опитуваних віддали перевагу типу професіям: «людина-людина», «людина-природа», «людина-художній образ». Жоден учень не віддав перевагу професії типу «людина-техніка». Дані результатів дослідження свідчать про те, що учні виявили достатній рівень самовизначення в обраній професії.

Серед учнів групи машиністів крану приблизно 30% опитуваних віддали перевагу типу професіям: «людина-техніка», «людина-людина», «людина-природа», «людина-художній образ». Жоден учень не віддав перевагу професії типу «людина-знакова система». **Дані результатів дослідження свідчать про те, що учні не виявили достатнього рівня самовизначення в обраній професії.** Можливі причини полягають у тому, що група кранівників поєднує у процентному відношенні 50\50 учнів, що воліли навчатися на маляра-штукатур та тих, хто віддав перевагу професії кранівника. Групи об'єднали через недолік учнів.

У 2013 році у тестуванні приймало участь 54 чоловік, що складало 64% від загальної кількості першокурсників на базі дев'яти класів (Дод. 7).

Учні групи електрогазозварників віддали перевагу професії типу «Людина-техніка» (86% опитуваних), що цілком відповідає обраній ними професії, та на 26% кращий результат аніж у минулому році.

Серед учнів групи кухарів 60% опитуваних віддали перевагу типу професії: «людина-природа», що цілком відповідає обраній ними професії, та на 15% кращий результат ніж у минулому році.

Серед учнів групи машиністів крану приблизно 30% опитуваних віддали перевагу типу професіям: «людина-техніка», «людина-людина», «людина-природа». Жоден учень не віддав перевагу професії типу «людина-знакова система». **Дані результатів дослідження свідчать про те, що учні не виявили достатнього рівня самовизначення в обраній професії.** Аналогічний результат ми маємо і в минулому році. Причини полягають у тому, що група кранівників поєднує у процентному відношенні 50\50 учнів, що воліли навчатися на маляра-штукатура та тих, хто віддав перевагу професії кранівника. Групи об'єднали через недолік учнів. І як бачимо, це суттєво впливає на рівень професійного самовизначення.

Тестування на виявлення мотивів навчальної діяльності проводилося наприкінці жовтня 2012 року у рамках другого діагностичного мінімуму за темою «Адаптованість учнів до умов навчання в закладах ПТО». Всього у тестуванні приймало участь 49 чоловік, що складало 57% від загальної кількості першокурсників на базі дев'яти класів.

За результатами тестування учнів групи електрогазозварників, **I місце** в їхній учбовій діяльності посідають професійні мотиви, **II місце** посідають соціальні мотиви, а комунікативні мотиви, учбово-пізнавальні мотиви, мотиви престижу та мотиви уникнення в учбовій діяльності посідають **III місце** у групі.

Те, що учні віддали перевагу професійним мотивам в учбовій діяльності, підтверджує результати попередньої діагностики на виявлення типу професії «людина-техніка» (переважна більшість опитуваних).

За результатами тестування учнів групи кухарів, **I місце** в учбовій діяльності не посідає жодний мотив, **II місце** посідають професійні та соціальні мотиви, **III місце** посідають мотиви престижу та мотиви уникнення, комунікативні та учбово-пізнавальні мотиви.

За результатами тестування учнів групи кранівників, **I місце** в учбовій діяльності не посідає жодний мотив, **II місце** посідають комунікативні мотиви, учбово-пізнавальні мотиви, мотиви престижу та мотиви уникнення, професійні мотиви, а **III місце** посідають соціальні мотиви учбової діяльності.

Те, що учні не віддали перевагу професійним мотивам в учбовій діяльності, підтверджує результати попередньої діагностики на виявлення типу професії (**учні не виявили достатнього рівня самовизначення в обраній професії**).

У 2013 році у тестуванні на виявлення мотивів навчальної діяльності приймало участь 37 чоловік, що складало майже 45% від загальної кількості першокурсників на базі дев'яти класів.

За результатами тестування учнів групи електрогазозварників, **I місце** в їхній учбовій діяльності посідає жодний мотив, **II місце** посідають професійні мотиви та мотиви престижу, **III місце** – соціальні мотиви, комунікативні мотиви, учбово-пізнавальні мотиви, мотиви уникнення.

За результатами тестування учнів групи кухарів, **I місце** в учбовій діяльності не посідає жодний мотив, **II місце** посідають професійні, соціальні та учбово-пізнавальні мотиви, **III місце** посідають мотиви престижу та мотиви уникнення, комунікативні мотиви.

За результатами тестування учнів групи кранівників, **I місце** в учбовій діяльності не посідає жодний мотив, **II місце** посідають професійні мотиви, **III місце** – комунікативні мотиви, учбово-пізнавальні мотиви, мотиви престижу та мотиви уникнення, соціальні мотиви учбової діяльності. Порівняно із результатами минулого року лише професійні мотиви посідають у кранівників **II місце**, що вже говорить про зріст професійної самосвідомості учнів ліцею.

Можна зробити висновок, що у 2013 році новоприбулий контингент вирізняється більш високим рівнем професійного самовизначення та більш професійно мотивований.

3.3. Виявлення робітничого потенціалу школярів

Анкетування на виявлення робітничого потенціалу школярів та аналізу причин їх професійної позиції проводилося майстрами в\н та викладачами КПБЛ у період протягом листопада та грудня 2012 року. Психологом ліцею проводилася обробка даних анкетування та узагальнення результатів з метою створення подальших рекомендацій. Всього в анкетуванні прийняло участь 372 учні дев'ятих класів ЗОШ №: 27, 55, 38, 116, 41, 110, 76, 52, 40, 46, 35, 102, 126, 42, інтернат №8 та 209 учнів одинадцятих класів ЗОШ №: 27, 41, 52, 50, 48, 45, 117, 110, 78, 55 Кривого Рогу.

Розглянемо відповіді учнів на окремі питання анкети, що дозволить скласти враження про ситуацію відношення учнів до свого професійного майбутнього, включаючи їх бачення робітничих спеціальностей.

Дуже цікавими ми виявили відповіді на питання «Як ти вважаєш, чи реально втілити у життя твою професійну мрію? Чому?». Ми маємо наступні відповіді:

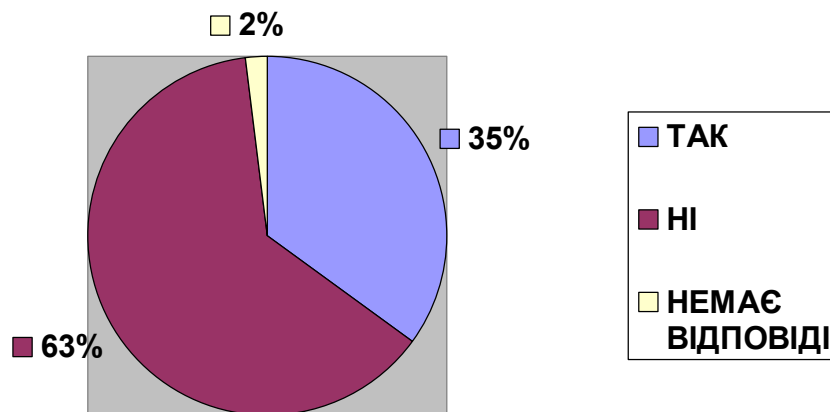
- «Так, бо головне мати бажання та працювати над собою»
- «Так, якщо добре вчитися»
- «Так, бо немає нічого нереального»
- «Так, якщо дуже хотіти, то мрії збуваються»
- «Так, бо мені подобається ця професія, в мене є здібності»

Дуже добре, що ми маємо справу із підлітками, впевненими у досягненні позитивних результатів. Але як ми вже зазначали у теоретичній частині нашої роботи, **одним із факторів**, що призводить до невдачі, може бути необґрунтований оптимізм у прийнятті рішень. Школярі надто часто переоцінюють власні шанси досягти цілей. Таким чином суб'єкт збільшує мотивацію до сміливих ризикованих дій, але водночас блокує раціональну оцінку можливостей і об'єктивних умов. Врахування умов – це не тільки аналіз того, що відбувається тепер, а й передбачення ситуацій, які можуть статися, оцінити ймовірність досягнення мети – ось ключі до успіху.

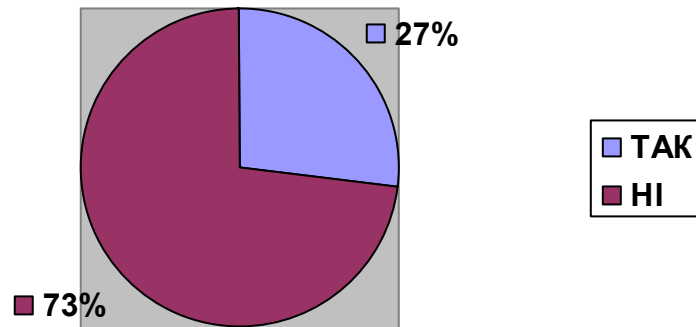
Біографії видатних людей, котрі домоглися великих успіхів і здобували перемоги історичного масштабу, свідчать, що вони вміли не тільки адекватно оцінити умови, а й визначити, коли і де ймовірність здійснення мети найбільша. Ці люди відчували, коли і де розпочинати свої тріумфальні дії.

Тому не слід дуже багато значення надавати подібним відповідям школярів, а намагатися надати учням ЗОШ можливість адекватно оцінити свої життєві обставини, збагнути переваги в отриманні саме робітничої спеціальності.

Стосовно питання **«Ти коли-небудь розглядав такий варіант професії як електрогазозварник, електрослюсар, будівельник, кухар?»** маємо наступний результат (див. діаграми нижче).

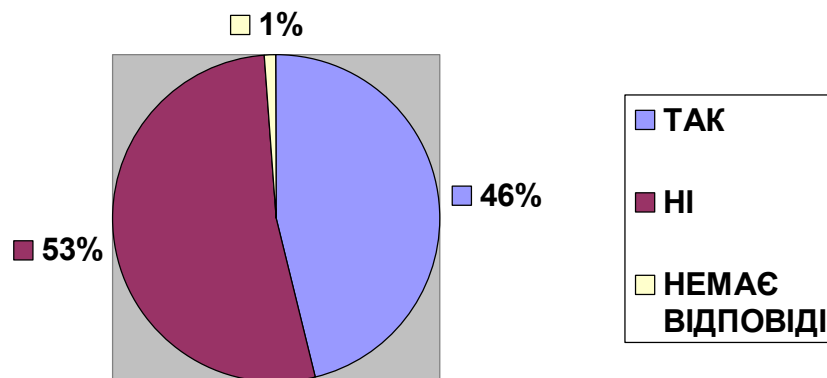
Мал. 5 Відповіді учнів дев'ятих класів

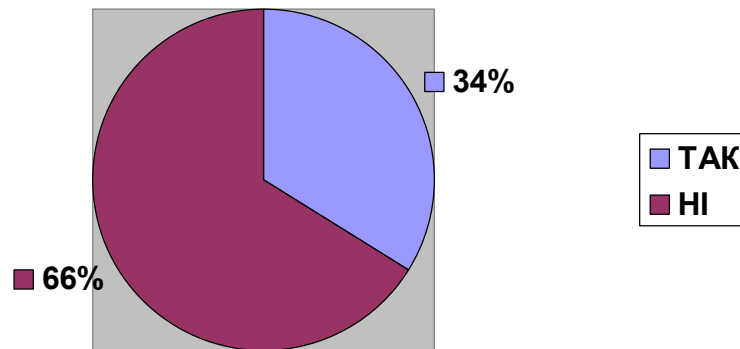
Мал. 6 Відповіді учнів одинадцятих класів

Як бачимо, більшість учнів як дев'ятих, так і одинадцятих класів, не розглядали робітничі спеціальності як варіант професійної діяльності.

Стосовно питання **«Ти обрав би навчання за робітничою спеціальністю (зварник, слюсар, машиніст крану та т. і.), якщо б у тебе не було інших варіантів?»** маємо наступний результат (див. діаграми нижче).

Мал. 7 Відповіді учнів дев'ятих класів

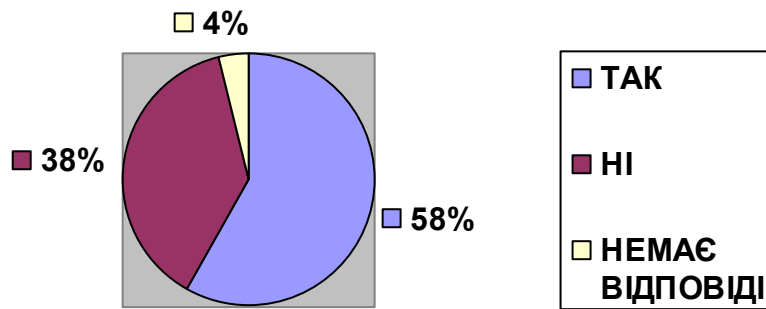

Мал. 8 Відповіді учнів одинадцятих класів

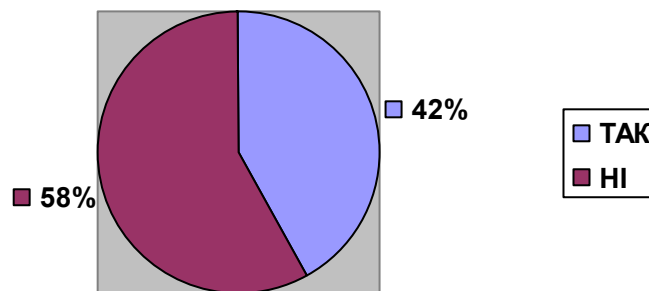
Як бачимо, навіть при відсутності вибору, більшість учнів як дев'ятих, так і одинадцятих класів, не обрали б робітничі спеціальності як варіант професійної діяльності. Але в дев'ятих класах думки розділилася порівну, що надає нам можливість докласти більше профорієнтаційних зусиль саме з даною віковою категорією учнів.

Наступні два питання носять агітаційний характер та одночасно дозволяють виявити рівень усвідомлення школярами переваг професійно-технічного навчання, їх відношення до цього.

Стосовно питання **«Чи замислювався ти над тим, що навчання в професійно-технічному навчальному закладі – це можливість вже за три роки отримати професію та заробляти гроші (вже у 18-19 років, коли більшість ще тільки вчиться)?»** маємо наступний результат (див. діаграми нижче).

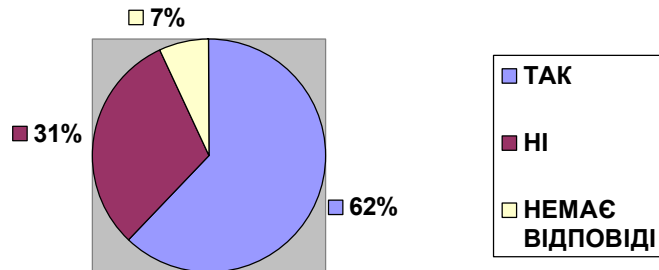
Мал. 9 Відповіді учнів дев'ятих класів

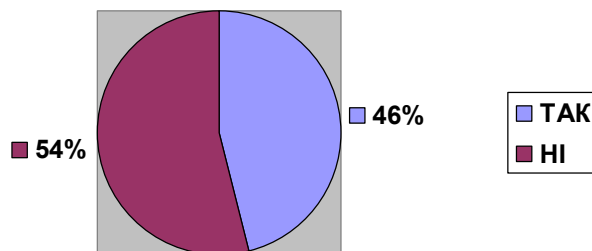
Мал. 10 Відповіді учнів одинадцятих класів

Як бачимо, в одинадцятих класах більшість учнів не замислювалися над даним питанням, на відміну від учнів дев'ятих класів. Також учні у деяких випадках супроводжували свої відповіді коментарями (див. Дод. 7). Якщо узагальнити відповіді окремих учнів, то отримаємо наступні висновки: учні прагнуть працювати на легкій роботі, яку вони прагнуть отримати внаслідок закінчення ВНЗ, а не напружуватися у сфері фізичної праці та отримувати копійки. Імідж робітничих процесів терпить руйнацію. Або учні стверджують правду, або правду їм не розповідають, або учні просто у правду не вірять.

Стосовно питання «**Чи замислювався ти над тим, що по закінченню професійно-технічного навчального закладу ти можеш вступити в інститут, але ти вже будеш мати професію та роботу за професією?**» маємо наступний результат (див. діаграми нижче).

Мал. 11 Відповіді учнів дев'ятих класів

Мал. 12 Відповіді учнів одинадцятих класів

Знов-таки ситуація в одинадцятих класах відрізняється: майже половина опитуваних не замислювалися над даним питанням – поле для профорієнтаційної діяльності.

Узагальнимо результати анкетування серед учнів дев'ятих класів. Школярі у своїй більшості (63%) не розглядали робітничі спеціальності як варіант свого професійного майбутнього, але майже половина з них (46%) обрали б навчання за даними спеціальностями в умовах відсутності вибору. Більшість учнів замислювалися над перевагами навчання у закладах ПТО, і лише у окремих випадках спостерігалися негативні відгуки.

Узагальнимо результати анкетування серед учнів одинадцятих класів. Школярі у своїй більшості (73%) не розглядали робітничі спеціальності як варіант свого професійного майбутнього і також більшість з них (66%) не обрали б навчання за даними спеціальностями в умовах відсутності вибору. Але майже половина з опитуваних не замислювалися над перевагами навчання у закладах ПТО.

Нами були розроблені рекомендації щодо профорієнтаційної діяльності за результатами анкетування (див. Дод. 8). А також рекомендації щодо проведення профорієнтаційної агітбригади (див. Дод. 9).

Наша робота дозволила педколективу КПБЛ відчутти робітничий потенціал учнів та виявити учнів, з якими можна працювати більш активно. І тепер учні знатимуть, хто з ними працює і звідки профорієнтатор прийшов. (функція візитної картки).

Стосовно професійних переваг серед дев'ятих класів ми маємо наступний результат: III місце посіла професія кухаря, IV місце – професія перукаря, флориста, продавця, а V місце – професія зварника, маляра, машиніста крану та електрослюсаря.

Стосовно професійних переваг серед одинадцятих класів ми маємо наступний результат: III місце посіла професія кухаря, IV місце – професія перукаря, флориста, V місце – професія продавця, зварника та маляра, машиніста крану та електрослюсаря, а VI місце – професія кранівника, електрослюсаря та охоронника.

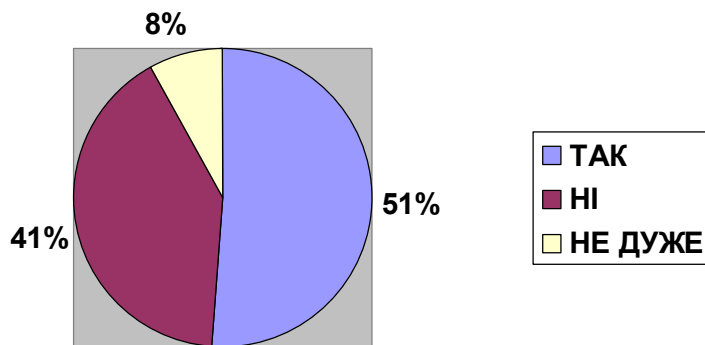
У 2013 році було прийнято рішення спростити анкету, бо головна мета була вже – не інформування учнів про переваги отримання освіти в системі ПТО, а саме виявлення робітничого потенціалу серед школярів, з якими завдяки рекомендаціям психолога проводитиметься профорієнтаційна робота (Дод. 5).

Анкетування на виявлення робітничого потенціалу школярів та аналізу причин їх професійної позиції проводилося майстрами в\н та викладачами КПБЛ у період протягом січня-лютого 2013 року. Психологом ліцею

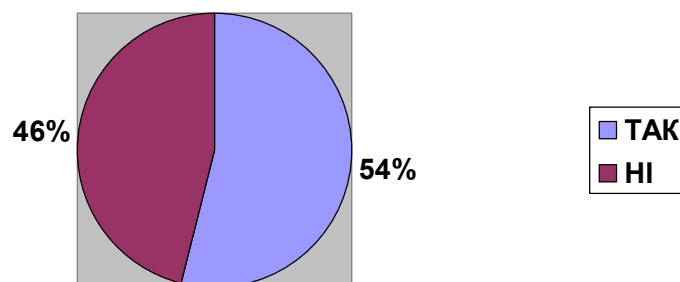
проводилася обробка даних анкетування та узагальнення результатів з метою створення подальших рекомендацій. Всього було опитано 357 учнів дев'ятих класів та 172 учні одинадцятих класів ЗОШ №: 116, 106, 45, 117, 46, 125, 105, 48, 65, 42, 126, 33, 27, інтернат №8 та Надеждівська ЗОШ міста Кривого Рогу.

Розглянемо відповіді учнів на окремі питання анкети, що дозволить скласти враження про ситуацію відношення учнів до свого професійного майбутнього, включаючи їх бачення робітничих спеціальностей.

Стосовно питання «**Чи подобаються тобі робітничі спеціальності?**» маємо наступний результат (див. діаграми нижче).

Мал. 13 Відповіді учнів дев'ятих класів

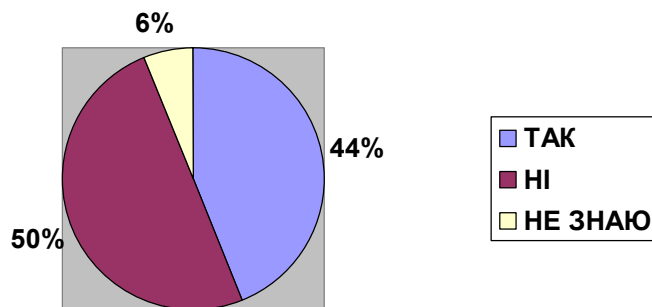

Мал. 14 Відповіді учнів одинадцятих класів

Як бачимо, більшості учнів як дев'ятих, так і одинадцятих класів, подобаються робітничі спеціальності. Було виключення: 55% учнів дев'ятих класів ЗОШ №46 взагалі надали відповідь на питання (Дод. 10).

Якщо порівняти із результатами минулого року стосовно питання **«Ти коли-небудь розглядав такий варіант професії як електрогазозварник, електрослюсар, будівельник, кухар?»**, то 63% дев'ятикласників та 73% одинадцятикласників відповіли «Ні» - тобто вони не розглядали робітничі спеціальності як варіант професійної діяльності.

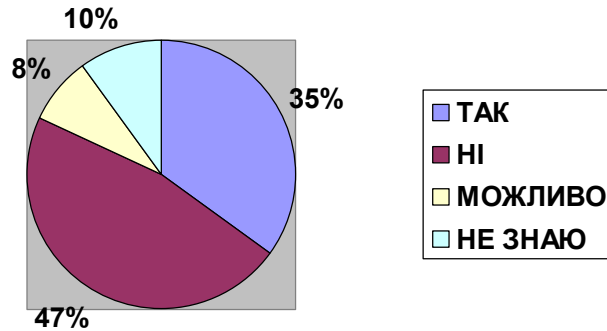
Стосовно питання **«Чи збираєшся ти вступати до ПТНЗ?»** серед учнів дев'ятих класів маємо наступний результат (див. діаграми нижче).

Мал. 15 Відповіді учнів дев'ятих класів

Якщо порівняти із результатами минулого року стосовно питання **«Ти обрав би навчання за робітничою спеціальністю (зварник, слюсар, машиніст крану та т. і.), якщо б у тебе не було інших варіантів?»**, то 53% дев'ятикласників відповіли «Ні», а 46% - «Так». Але в даному випадку мова вже не йде про відсутність вибору, мова йде про безпосередній намір вступити до ПТНЗ, і маємо прогрес у сфері професійної самосвідомості учнів стосовно робітничого спрямування.

Стосовно питання **«У випадку, якщо ти не вступиш до бажаного навчального закладу, ти обрав би навчання у ПТНЗ?»** серед учнів одинадцятих класів маємо наступний результат (див. діаграми нижче).

Мал. 16 Відповіді учнів одинадцятих класів

Якщо порівняти із результатами минулого року стосовно питання **«Ти обрав би навчання за робітничою спеціальністю (зварник, слюсар, машиніст крану та т. і.), якщо б у тебе не було інших варіантів?»**, то **66%** одинадцятикласників відповіли «Ні», а **33%** - «Так». Знову ж таки спостерігаємо прогрес у сфері професійної самосвідомості учнів стосовно робітничого спрямування й в учнів одинадцятих класів.

Стосовно професійних переваг серед дев'ятих класів ми маємо наступний результат: I місце посіла професія кухаря, II місце – професія продавця, III місце – професія машиніста крану.

Стосовно професійних переваг серед одинадцятих класів ми маємо наступний результат: I місце посіла професія кухаря, II місце – професія продавця, III місце – професія зварника, маляра, машиніста крану та електрослюсаря.

ВИСНОВКИ

Професійне самовизначення – один з компонентів професійного розвитку людини. Воно включає: професійну спрямованість (потреби, інтереси, здібності, мотиви, ідеали, досвід конкретної професійної діяльності – знання, вміння); самосвідомість (співвіднесення особистістю виникаючих цілей зі своїми ідеалами, уявлень про цінності – зі своїми можливостями).

У 2013 році ми аналізували ефективність діагностичної роботи практичного психолога у період протягом 2012 н. р. як форми вдосконалення профорієнтаційної роботи педагогічного колективу.

Головні питання були:

1. Чи мали ефективний вплив рекомендації психолога на більш активну позицію педагогів?
2. Чи змінився змінилася якість набору учнів у 2013 році?

Дослідження проводилося на засадах минулого року:

1. Дослідження ефективності профорієнтаційної роботи педагогічного колективу
2. Визначення професійної спрямованості першокурсників, мотивів їх учбової діяльності
3. Виявлення робітничого потенціалу школярів та аналіз причин їх професійної позиції

У 2013 році ми провели повторне анкетування серед учнів першого курсу на базі дев'ятого та одинадцятого класу. Ми досліджували ефективність профорієнтаційної роботи педагогічного колективу КПБЛ.

В анкетуванні приймало участь п'ять груп першокурсників у загальній кількості – 91 учень.

Ми поцікавилися, чи проводилися профорієнтаційні бесіди із учнями. Було виявлено, що 54% учнів вказали на те, що з ними проводилися бесіди – а це у два рази вищий показник, порівняно із минулим роком – 25% учнів.

Визначення професійної спрямованості учнів проводилося на початку вересня 2013 року у рамках першого діагностичного мінімуму за темою «Стартова готовність першокурсників до професійної діяльності». Всього у тестуванні приймало участь 54 чоловік, що складало 64% від загальної кількості першокурсників на базі дев'яти класів (Дод. 7).

Учні групи електрогазозварників віддали перевагу професії типу «Людина-техніка» (86% опитуваних), що цілком відповідає обраній ними професії, та на 26% кращий результат ніж у минулому році.

Серед учнів групи кухарів 60% опитуваних віддали перевагу типу професії: «людина-природа», що цілком відповідає обраній ними професії, та на 15% кращий результат ніж у минулому році.

Серед учнів групи машиністів крану приблизно 30% опитуваних віддали перевагу типу професіям: «людина-техніка», «людина-людина», «людина-природа». Жоден учень не віддав перевагу професії типу «людина-знакова система». **Дані результатів дослідження свідчать про те, що учні не виявили достатнього рівня самовизначення в обраній професії.** Аналогічний результат ми маємо і в минулому році. Причини полягають у тому, що група кранівників поєднує у процентному відношенні 50\50 учнів, що воліли навчатися на маляра-штукатур та тих, хто віддав перевагу професії кранівника. Групи об'єднали через недолік учнів. І як бачимо, це суттєво впливає на рівень професійного самовизначення.

Тестування на виявлення мотивів навчальної діяльності проводилося наприкінці жовтня 2013 року у рамках другого діагностичного мінімуму за темою «Адаптованість учнів до умов навчання в закладах ПТО». Всього у тестуванні на виявлення мотивів навчальної діяльності приймало участь 37 чоловік, що складало майже 45% від загальної кількості першокурсників на базі дев'яти класів.

За результатами тестування учнів групи електрогазозварників, **I місце** в їхній учбовій діяльності посідає жодний мотив, **II місце** посідають

професійні мотиви та мотиви престижу, III місце – соціальні мотиви, комунікативні мотиви, учбово-пізнавальні мотиви, мотиви уникнення.

За результатами тестування учнів групи кухарів, **I місце** в учбовій діяльності не посідає жодний мотив, **II місце** посідають професійні, соціальні та учбово-пізнавальні мотиви, **III місце** посідають мотиви престижу та мотиви уникнення, комунікативні мотиви.

За результатами тестування учнів групи кранівників, I місце в учбовій діяльності не посідає жодний мотив, II місце посідають професійні мотиви, III місце – комунікативні мотиви, учбово-пізнавальні мотиви, мотиви престижу та мотиви уникнення, соціальні мотиви учбової діяльності. Порівняно із результатами минулого року лише професійні мотиви посідають у кранівників II місце, що вже говорить про зріст професійної самосвідомості учнів ліцею.

Можна зробити висновок, що у 2013 році новоприбулий контингент вирізняється більш високим рівнем професійного самовизначення та більш професійно мотивований.

У 2013 році було прийнято рішення спростити анкету, бо головна мета була вже – не інформування учнів про переваги отримання освіти в системі ПТО, а саме виявлення робітничого потенціалу серед школярів, з якими завдяки рекомендаціям психолога проводитиметься профорієнтаційна робота (Дод. 5).

Анкетування на виявлення робітничого потенціалу школярів та аналізу причин їх професійної позиції проводилося майстрами в\н та викладачами КПБЛ у період протягом січня-лютого 2013 року. Психологом ліцею проводилася обробка даних анкетування та узагальнення результатів з метою створення подальших рекомендацій. Всього було опитано 357 учнів дев'ятих класів та 172 учні одинадцятих класів ЗОШ №: 116, 106, 45, 117, 46, 125, 105, 48, 65, 42, 126, 33, 27, інтернат №8 та Надеждівська ЗОШ міста Кривого Рогу.

Більшості учнів як дев'ятих, так і одинадцятих класів, подобаються робітничі спеціальності за результатами анкетування (51% - учні 9-х класів; 54% - учні одинадцятих класів).

Якщо порівняти із результатами минулого року стосовно питання **«Ти коли-небудь розглядав такий варіант професії як електрогазозварник, електрослюсар, будівельник, кухар?»**, то 63% дев'ятикласників та 73% одинадцятикласників відповіли «Ні» - тобто більшість не розглядали робітничі спеціальності як варіант професійної діяльності взагалі.

Стосовно питання **«Чи збираєшся ти вступати до ПТНЗ?»** серед учнів дев'ятих класів маємо наступний результат: 50% учнів 9-х класів не збираються вступати до ПТНЗ, 44% - збираються.

Якщо порівняти із результатами минулого року стосовно питання **«Ти обрав би навчання за робітничою спеціальністю (зварник, слюсар, машиніст крану та т. і.), якщо б у тебе не було інших варіантів?»**, то 53% дев'ятикласників відповіли «Ні», а 46% - «Так». Але в даному випадку мова вже не йде про відсутність вибору, мова йде про безпосередній намір вступити до ПТНЗ, і маємо прогрес у сфері професійної самосвідомості учнів стосовно робітничого спрямування.

Стосовно питання **«У випадку, якщо ти не вступиш до бажаного навчального закладу, ти обрав би навчання у ПТНЗ?»** серед учнів одинадцятих класів маємо наступний результат: 35% учнів обрали б навчання у ПТНЗ, 47% учнів – не обрали б.

Якщо порівняти із результатами минулого року стосовно питання **«Ти обрав би навчання за робітничою спеціальністю (зварник, слюсар, машиніст крану та т. і.), якщо б у тебе не було інших варіантів?»**, то 66% одинадцятикласників відповіли «Ні», а 33% - «Так». Знову ж таки спостерігаємо прогрес у сфері професійної самосвідомості учнів стосовно робітничого спрямування й в учнів одинадцятих класів.

Стосовно професійних переваг серед дев'ятих класів ми маємо наступний результат: I місце посіла професія кухаря, II місце – професія продавця, III місце – професія машиніста крану.

Стосовно професійних переваг серед одинадцятих класів ми маємо наступний результат: I місце посіла професія кухаря, II місце – професія продавця, III місце – професія зварника, маляра, машиніста крану та електрослюсаря.

Можна зробити загальний висновок за зазначеними питаннями дослідження 2013 року: якість набору учнів дійсно покращилася в середньому на 20% за параметрами рівня професійного самовизначення та мотивів учбової діяльності. Профорієнтаційна діяльність педагогів покращилася у два рази у порівнянні із 2012 роком. Та згідно анкетних даних випускники дев'ятих та одинадцятих класів ми маємо прогрес у сфері професійної самосвідомості учнів стосовно робітничого спрямування.

Діагностична робота практичного психолога КПБЛ як форма вдосконалення профорієнтаційної роботи педагогів є прогресивною та ефективною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аванесов В. С. Тесты в социологическом исследовании. – М., 1982.
2. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии. – М., 1993.
3. Асеев В. Г. Мотивация поведения и формирование личности. – М., 1976.
4. Асмолов А. Г. Психология личности: Учебник. М.: МГУ, 1998.
5. Байярд Р. Т., Байярд Д. Ваш беспокойный подросток. Практическое руководство для отчаявшихся родителей. Перевод с английского А. Я. Орлова. (Школа для родителей). – М., «Семья и школа», 1995.
6. Бандура А. Теория социального научения. – СПб., 2000.
7. Баррет Дж. Протестируйте себя. – СПб: Питер, 2003. – 254 с. – Серия «Практическая психология».
8. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. – М., 1986.
9. Бондарчук Е. И., Бондарчук Л. И. Основы психологии и педагогики: Курс лекций. - 3-е изд., стереотип. - К.: МАУП, 2002.
10. Бондарчук О. И. Экспериментальна психологія: Курс лекцій. - К.: МАУП, 2003.
11. Борисова Е. М., Логинова Г. П. Индивидуальность и профессия. – М.: Знание, 1991. – 81 с.
12. Венгер Л. А., Мухина В. С. Психология. - М.: Просвещение, 1988.
13. Веснин В. Р. Основы менеджмента. – М., 1986.
14. Вилюнас В. К. Психологические механизмы мотивации человека. – М., 1991.
15. Вопросы профессиоведения / Под ред. С.Н.Левиевой. — Л., 1979. — 74 с.
16. Газарян С. С. Стратегия выбора. – М.: Моск. рабочий, 1981. – 207 с.
17. Галкина О.И., Каверина Р.Т., Климов Е.А., Левиева С.Н., Пузыревская Е.К., Титова И.П. Информационно-поисковая система "Профессиография". — Л., 1973. — 179 с.
18. Генов Ф. Психология управления. – М., 1982.

19. Геллерштейн С.Г. Проблемы психологии профессий в системе советской психотехники. — М.Л., 1931. — 191 с.
20. Гильбух Ю. З., Верещак Е. П. Психология трудового воспитания школьников. — К.: «Радянська школа», 1987. — 255 с.
21. Гуревич К.М. Профпригодность и основные свойства нервной системы. — М., 1970. — 271 с.
22. Дмитриева М.А., Крылов А.А., Нафтульев А.И. Психология труда и инженерная психология. — Л., 1979. — 219 с.
23. Дунаевский Ф.Р. Проблема профессионального подбора (выбор профессий). — Харьков, 1923. — 126 с.
24. Занюк С. С. Психологія мотивації: Навч. Посібник. - К.: Либідь, 2002. — 304 с.
25. Зараковский Г. М. Психофизиологический анализ трудовой деятельности. — М., 1966.
26. Золота Т. С. Каузальні зв'язки професійного самовизначення учнів середньої загальноосвітньої школи. «Рукопис», 2007.
27. Иванова Е. М., Носкова О. Г., Чернышева В. Н. Спецпрактикум по психологическому изучению профессиональной деятельности. — М., 1980. — 81 с.
28. Иващенко Ф. И. Труд и развитие личности школьника: Кн. Для учителя. — М.: Просвещение, 1987. — 92 с.
29. Карпіловська С. Я., Мітельман Р. Й., Синявський В. В., Ткаченко О. М., Федоришин Б. О., Ящишин О. О. Основи професіографії: Навч. посібник. — К.: МАУП, 1997. — 148 с.
30. Китов А. И. Экономическая психология. — М., 1987.
31. Климов Е. А. Введение в психологию труда: Учеб. для вузов. — М.: Культура и спорт, ЮНИТИ, 1998. — 350 с.
32. Климов Е. А. Как выбирать профессию: Кн. для учащихся. М.: Просвещение, 1984. — 160 с.
33. Ковалев В. И. Мотивы поведения и деятельность. — М., 1988.

34. Козелецкий Ю. Принятие решений. – М., 1979.
35. Коломинский Я. Л. Человек: психология. – М., 1980.
36. Кон. И.С. Открытие Я. – М., 1978.
37. Корольчук М. С., Осьодло В. І. Психодіагностика: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. М. С. Корольчука. - К.: Ельга, Ніка-Центр, 2004.
38. Котелова Ю. В. Очерки по психология труда. – М., 1986.
39. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М., 1975.
40. Лукашевич Н. П. Психология труда Учебное пособие \ Н. П. Лукашевич, И. В. Сингаевская, Е. И. Бондарчук. – 2- изд., доп. и перераб. – К: МАУП, 2004. – 112 с.
41. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. - К.: Видавниче об'єднання "Вища школа", 1974. – 356 с.
42. Максименко С. Д., Носенко Е.Л. Експериментальна психологія (дидактичний тезаурус): Навч. Посіб. - 2-ге вид., стереотип. - К.: МАУП, 2004. – 128 с.
43. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія: Навч. посіб. - 2-ге вид., стереотип. - К.: МАУП, 2001. – 256 с.
44. Малкина-Пых И. Г. Возрастные кризисы детства: Справочник практического психолога.– М.: Эксмо, 2004. – 384 с.
45. Матюхина М. В. Мотивация учения младших школьников. – М., 1984.
46. Мілітюна К. Л. Теорія та практика психологічного тренінгу: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2004.
47. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці. – К., 1989.
48. Назимов И.Н. Профессиональная ориентация и профотбор в социалистическом обществе. — М., 1972. — 254 с.
49. Небылицын В. Д. Психофизиологические исследования индивидуальных различий. – М.: Наука, 1976.
50. Обозов Н. Н. Психология межличностных отношений. – К.: Лыбидь, 1990. – 192 с.

51. Обозов Н. Н., Щекин Г. В. Психология работы с людьми. – К., 1999.
52. Осипова А. А. Общая психокоррекция: Учебное пособие для студентов вузов. - М.: ТЦ Сфера, 2005.
53. Основы психологии: Практикум / Ред.-сост. Л. Д. Столяренко. Изд-е 5-е. - Ростов н / Д: Изд-во "Феникс", 2004.
54. Павлютенков Е. М. Кем быть? – К.: Молодь, 1989. – 198 с.
55. Петровский А. В. Общая психология. М., 1995.
56. Платонов К.К. Проблемы способностей. — М., 1972. — 311 с.
57. Практикум по возрастной психологии: Учеб. Пособие / Под ред. Л. А. Головей, Е. Ф. Рыбалко. - СПб.: Речь, 2005. – 688 с.
58. Психологические тесты / Под ред. А. А. Карелина: В 2-х т. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – Т. 1.
59. Психология труда. Пер. со словац. Г. В. Матвеевой-Муниповой. – М.: Профиздат, 1979. – 216 с.
60. Сидоренко О. В. Методы математической обработки в психологии. – СПб.: ООО "Речь", 2004. – 350 с.
61. Система профессиональной информации в старших классах средней школы / Под ред. Б. А. Федоришина. — К., 1977. — 164 с.
62. Теплов Б.М. Проблемы индивидуальных различий. — М., 1961. — 535 с.
63. Филиппов А. В. Работы с кадрами: Психологический аспект. – М, 1990.
64. Филиппов М. М. Психофизиология функциональных состояний: Учеб. Пособие. – К.: МАУП, 2006. – 240 с.
65. Фрейд А. Детский психоанализ. - СПб.: Питер, 2003. – 477 с.
66. Чистякова С. Н., Захаров Н. Н. Профессиональная ориентация школьников: Организация и управление. – М.: Педагогика, 1987. – 160 с.
67. Шадриков В. Д. Психология деятельности и способности человека: Учеб. пособие. – М.: Издат. корпорация «Логос», 1996. – 320 с.

68. Щекин Г. В. Практическая психология менеджмента: В 2-х кн. – Как делать карьеру. – К.: Украина, 1994. – Кн. 1. – 339 с.
69. Эриксон Э. Идентичность: Юность и кризис. – М.: Изд. Группа «Прогресс», 1996. – 344 с.

ЕКСПРЕС – ОПИТУВАЛЬНИК
(анонімна анкета для учнів)

Інструкція: будь ласка, дай чесні відповіді на наступні запитання

1. Твоя стать: чол. _____ жін. _____.
2. Твій вік _____ (повних років).
3. Твоя сім'я :
повна сім'я (____ чол.), неповна (____ чол.), сирота _____, під опікою _____
4. В якій школі ти навчався (навчалася)? _____
5. Про яку професію ти мріяв (мріяла) у школі? _____

6. Хто допомагав тобі визначитися із майбутньою професією?

7. Думка якої людиною була для тебе найбільш авторитетною та важливою під час вибору майбутньої професії?

8. Звідки ти дізнався (дізналася) про Криворізький професійний будівельний ліцей?

8. Хто запропонував тобі навчатися у нашому навчальному закладі?

9. Як довго ти приймав (приймала) рішення, чи навчатися у нашому ліцеї? Чому?

10. Чи проводили з тобою бесіди щодо професій, яким навчають у ліцеї? Хто проводив такі бесіди?

11. Чи задоволений (задоволена) ти своїм становищем в навчальному закладі:

Так _____, ні _____, не зовсім _____

Якщо «ні», «не зовсім», то чому: _____

- а) висока вимогливість, суворість _____
- б) байдужість _____
- в) відсутність уваги _____
- г) несправедливість _____
- д) часті конфлікти з ровесниками _____
- ж) часті конфлікти з педагогами _____
- з) інше _____

12. Яка проблема особистого характеру найбільше хвилює у даний час?

- а) труднощі у спілкуванні з ровесниками _____
- б) труднощі у спілкуванні з батьками _____
- в) відсутність взаєморозуміння з педагогами _____
- г) невпевненість у своєму здоров'ї _____
- д) незадоволеність собою _____
- ж) нерозділене кохання _____
- з) інше (вказіть) _____

Дата

ОПРОСНИК «ПРОФОРИЕНТАЦИЯ - 1» (модификация ДДО Е.А. Климова)

Инструкция: напротив каждого высказывания зачеркните цифру, соответствующую степени вашего желания заниматься этим видом деятельности (0—вовсе нет, 1—наверное да, 2—верно, 3—совершенно верно).

Я ХОЧУ

(МНЕ ПРАВИТСЯ, МЕНЯ ПРИВЛЕКАЕТ, Я ПРЕДПОЧИТАЮ)

1. Обслуживать людей	0	1	2	3
Заниматься лечением	0	1	2	3
Обучать, воспитывать	0	1	2	3
Защищать права и безопасность людей	0	1	2	3
Управлять людьми	0	1	2	3
Сумма баллов:				
2. Управлять машинами	0	1	2	3
Ремонтировать оборудование	0	1	2	3
Собирать и налаживать технику	0	1	2	3
Обрабатывать материалы, изготавливать различные предметы и вещи	0	1	2	3
Заниматься строительством	0	1	2	3
Сумма баллов:				
3. Обрабатывать тексты и таблицы	0	1	2	3
Производить расчёты и вычисления	0	1	2	3
Перерабатывать информацию	0	1	2	3
Работать с чертежами, картами, схемами	0	1	2	3
Принимать, передавать сигналы, сообщения	0	1	2	3
Сумма баллов:				
4. Заниматься художественным оформлением	0	1	2	3
Рисовать, фотографировать	0	1	2	3
Создавать произведения искусства	0	1	2	3
Выступать на сцене	0	1	2	3
Шить, вышивать, рисовать	0	1	2	3
Сумма баллов:				
5. Ухаживать за животными	0	1	2	3
Заготавливать продукты	0	1	2	3
Работать на открытом воздухе	0	1	2	3
Выращивать овощи и фрукты	0	1	2	3
Иметь дело с природой	0	1	2	3
Сумма баллов:				
А. Работать руками	0	1	2	3
Выполнять решения	0	1	2	3
Воспроизводить имеющиеся образцы, размножать, копировать	0	1	2	3
Получать конкретный практический результат	0	1	2	3
Воплощать идеи в жизнь	0	1	2	3
Сумма баллов:				
Б. Работать головой	0	1	2	3
Принимать решения	0	1	2	3
Создавать новые образцы	0	1	2	3
Анализировать, изучать, исследовать, контролировать	0	1	2	3
Планировать, конструировать, проектировать, разрабатывать, создавать	0	1	2	3
Сумма баллов:				

ОПРОСНИК «ПРОФОРИЕНТАЦИЯ - 2»**(модификация ДДО Е.А. Климова)**

Инструкция: напротив каждого высказывания зачеркните цифру, соответствующую степени вашей способности заниматься этим видом деятельности (0—вовсе нет, 1—наверное да, 2—верно, 3—совершенно верно).

Я МОГУ**(СПОСОБЕН, УМЕЮ, ОБЛАДАЮ НАВЫКАМИ)**

-
1. Знакомиться с новыми людьми	0	1	2	3
Быть чутким и доброжелательным	0	1	2	3
Выслушивать людей	0	1	2	3
Разбираться в людях	0	1	2	3
Хорошо говорить и выступать публично	0	1	2	3
Сумма баллов:				
2. Искать и исправлять неисправности	0	1	2	3
Использовать приборы, машины, механизмы	0	1	2	3
Разбираться в технических устройствах	0	1	2	3
Ловко общаться с инструментами	0	1	2	3
Хорошо ориентироваться в пространстве	0	1	2	3
Сумма баллов:				
3. Быть сосредоточенным и усидчивым	0	1	2	3
Хорошо считать в уме	0	1	2	3
Кодировать информацию	0	1	2	3
Оперировать знаками и символами	0	1	2	3
Искать и исправлять ошибки	0	1	2	3
Сумма баллов:				
4. Создавать красивые, со вкусом сделанные вещи	0	1	2	3
Разбираться в литературе и искусстве	0	1	2	3
Петь, играть на музыкальных инструментах	0	1	2	3
Сочинять стихи, писать рассказы	0	1	2	3
Рисовать	0	1	2	3
Сумма баллов:				
5. Разбираться в животных или растениях	0	1	2	3
Разводить растения или животных	0	1	2	3
Бороться с болезнями, вредителями	0	1	2	3
Ориентироваться в природных явлениях	0	1	2	3
Работать на земле	0	1	2	3
Сумма баллов:				
А. Быстро выполнять указания	0	1	2	3
Точно следовать инструкциям	0	1	2	3
Работать по заданному алгоритму	0	1	2	3
Выполнять однообразную работу	0	1	2	3
Соблюдать правила и нормативы	0	1	2	3
Сумма баллов:				
Б. Создавать новые инструкции и давать указания	0	1	2	3
Принимать нестандартные решения	0	1	2	3
Легко придумывать новые способы деятельности	0	1	2	3
Брать на себя ответственность	0	1	2	3
Самостоятельно организовать свою работу	0	1	2	3
Сумма баллов:				

	1	2	3	4	5	А	Б
«Я хочу»							
«Я могу»							
МСБ:							

Обработка анкеты «Профориентация»:

В каждой группе из пяти суждений необходимо подсчитать суммарное количество баллов и записать внизу каждого столбца. Суммарная оценка по каждой группе может составлять от 0 до 15 баллов.

Затем определяется максимальный суммарный балл (МСБ) по результатам двух анкет («Я хочу» + «Я могу») по каждому типу профессий. Максимальная суммарная оценка по каждому типу может составлять от 0 до 30 баллов.

В зависимости от того, в какой группе набран максимальный суммарный балл, определяется наибольшая склонность или способность к соответствующему типу или классу профессий.

Первые пять групп суждений, обозначенные цифрами от 1 до 5, характеризуют пять типов профессий, разделённых по признаку «предмет труда»: 1) человек-человек, 2) человек – техника, 3) человек - знаковая система, 4) человек – художественный образ, 5) человек – природа.

Последние две группы суждений, обозначенные буквами А и Б, соответствуют двум классам профессий, разделённых по признаку «характер труда»: А) исполнительские (часто не требующие наличия высшего образования), Б) творческие (требующие наличия высшего образования).

Методика для диагностики учебной мотивации учащихся ОПРОСНИК Бадмаева

Инструкция: В бланке ответов оцените по 5-балльной системе приведенные мотивы учебной деятельности по значимости для Вас. **1 балл** соответствует минимальной значимости мотива, **5 баллов** – максимальной.

Учусь:

1. Чтобы работать с людьми, надо иметь глубокие и всесторонние знания.
2. Чтобы не отставать от друзей.
3. Потому что хочу быть в числе лучших учащихся.
4. Потому что мне нравится избранная профессия.
5. Чтобы успешно учиться, сдавать экзамены на «4 и «5».
6. Потому что полученные знания позволят мне добиться всего необходимого в жизни.
7. Чтобы заводить знакомства и общаться с интересными людьми
8. Необходимо окончить училище, чтобы у знакомых не изменилось мнение обо мне, как способном, перспективном человеке.
9. Потому что хочу, чтобы наша учебная группа стала лучшей в училище.
10. Чтобы обеспечить успешность будущей профессиональной деятельности.
11. Потому что просто нравится учиться.
12. Потому что от успехов в учебе зависит уровень моей материальной обеспеченности в будущем.
13. Хочу быть уважаемым человеком учебного коллектива.
14. Чтобы избежать осуждения и наказания за плохую учебу.
15. Чтобы быть на хорошем счету у преподавателей.
16. Потому что хочу стать высококвалифицированным специалистом.
17. Чтобы быть постоянно готовым к очередным занятиям.
18. Потому что хочу принести больше пользы обществу.
19. Потому что интересно общаться на занятиях с товарищами.
20. Потому что не хочу отставать от сокурсников, не желаю оказаться среди отстающих.
21. Чтобы добиться одобрения родителей и окружающих.
22. Чтобы дать ответы на актуальные вопросы, относящиеся к сфере будущей профессиональной деятельности.
23. Чтобы приобрести глубокие и прочные знания.
24. Учусь ради исполнения долга перед родителями.
25. Потому что знания придают мне уверенность в себе во время общения с другими.
26. Попав в училище, вынужден учиться, чтобы окончить его.
27. Хочу получить диплом с хорошими оценками, чтобы иметь преимущество перед другими.
28. Хочу в полной мере использовать имеющиеся у меня задатки, способности и склонности к выбранной профессии.
29. Потому что любые знания пригодятся в будущей жизни.
30. Потому что от успехов в учебе зависит мое будущее служебное положение.

Бланк ответов

Ф.И.О _____ Возраст _____

Группа _____ Дата заполнения _____

Шкала 1	Шкала 2	Шкала 3	Шкала 4	Шкала 5	Шкала 6
1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30

При интерпретации результатов тестирования необходимо подсчитать сумму баллов по каждой шкале опросника. Мотивы, по которым набрано наибольшее число баллов, являются доминирующим мотивам учебной деятельности.

Ключ к опроснику:

Шкала 1. Коммуникативные мотивы

Шкала 2. Мотивы избегания

Шкала 3. Мотивы престижа

Шкала 4. Профессиональные мотивы

Шкала 5. Учебно-познавательные мотивы

Шкала 6. Социальные мотивы

ЕКСПРЕС – ОПИТУВАЛЬНИК

(для учнів дев'ятих класів)

Інструкція: будь ласка, дай чесні відповіді на наступні запитання

1. П. І. Б. _____
2. Твоя стать: чол. _____ жін. _____.
3. Твоя сім'я :
повна сім'я _____, неповна _____, сирота _____, під опікою _____
4. В якій школі ти навчаєшся? _____
5. Про яку професію ти мрієш? Ким хотів би працювати?

6. Як ти вважаєш, чи реально втілити у життя твою професійну мрію? Чому?

7. Думка якої людини є для тебе найбільш авторитетною та важливою під час вибору майбутньої професії?

8. Ти коли-небудь розглядав такий варіант професії як електрогазозварник, електрослюсар, будівельник, кухар?

9. Ти обрав би навчання за робітничою спеціальністю (зварник, слюсар, машиніст крану та т. і.), якщо б у тебе не було інших варіантів?

10. Чи замислювався ти над тим, що навчання в професійно-технічному навчальному закладі – це можливість вже за три роки отримати професію та заробляти гроші (вже у 18-19 років, коли більшість ще тільки вчиться)?

11. Чи замислювався ти над тим, що по закінченню професійно-технічного навчального закладу ти можеш вступити в інститут, але ти вже будеш мати професію та роботу за професією?

12. Пронумеруй професії (усього їх 8) у порядку від найбільш привабливого до найменш привабливого для тебе. Найбільш привабливій професії постав номер 1.

Кухар _____
 Електрогазозварник _____
 Перукар _____
 Маляр-штукатур _____
 Флорист _____
 Електрослюсар _____
 Продавець _____
 Машиніст крану _____
 Дата _____

ЕКСПРЕС – ОПИТУВАЛЬНИК
(для учнів одинадцятих класів)

Інструкція: будь ласка, дай чесні відповіді на наступні запитання

1. П. І. Б. _____
2. Твоя стать: чол. _____ жін. _____
3. Твоя сім'я :
повна сім'я _____, неповна _____, сирота _____, під опікою _____
4. В якій школі ти навчаєшся? _____
5. Про яку професію ти мрієш? Ким хотів би працювати?

6. Як ти вважаєш, чи реально втілити у життя твою професійну мрію? Чому?

7. До якого навчального закладу ти плануєш вступати?

8. Ти коли-небудь розглядав такий варіант професії як електрогазозварник, електрослюсар, будівельник, кухар?

9. Що ти плануєш роботи у випадку, якщо не вступиш до бажаного навчального закладу?

10. Ти обрав би навчання за робітничою спеціальністю (зварник, слюсар, машиніст крану та т. і.), якщо б у тебе не було інших варіантів?

11. Чи замислювався ти над тим, що навчання в професійно-технічному навчальному закладі – це можливість вже за рік отримати професію та заробляти гроші (вже у 18-19 років, коли більшість ще тільки вчиться)?

12. Чи замислювався ти над тим, що по закінченню професійно-технічного навчального закладу ти можеш вступити в інститут, але ти вже будеш мати професію та роботу за професією?

13. Пронумеруй професії (усього їх 9) у порядку від найбільш привабливого до найменш привабливого для тебе. Найбільш привабливій професії постав номер 1.

Кухар _____
Електрогазозварник _____
Перукар _____
Маляр-штукатур _____
Флорист _____
Електрослюсар _____
Продавець _____
Машиніст крану _____
Охоронник _____

Дата

КРИВОРІЗЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БУДІВЕЛЬНИЙ ЛІЦЕЙ**АНКЕТА АБІТУРІЄНТА**
(дев'ятикласники)

Інструкція: будь ласка, дай чесні відповіді на наступні запитання

1. П. І. Б. _____

2. Твоя стать: чол. _____ жін. _____

3. Яку професію ти хотів би мати у майбутньому?

4. Чи подобаються тобі робітничі спеціальності?

5. Підкресли спеціальність, яка подобається тобі найбільше:
*електрогазоварник, електрослюсар, будівельник, кухар, машиніст
крану, продавець*

6. Чи збираєшся ти вступати до професійно-технічного навчального
закладу по закінченню дев'яти класів? Куди саме?

ЩИРО ДЯКУЄМО ЗА СПІВПРАЦЮ!

КРИВОРІЗЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БУДІВЕЛЬНИЙ ЛІЦЕЙ**АНКЕТА АБІТУРІЄНТА**
(одинадцятикласники)

Інструкція: будь ласка, дай чесні відповіді на наступні запитання

11. П. І. Б. _____

12. Твоя стать: чол. _____ жін. _____

13. Яку професію ти хотів би мати у майбутньому?

14. До якого навчального закладу збираєшся вступати?

15. Чи подобаються тобі робітничі спеціальності?

16. Підкресли робітничу спеціальність, яка подобається тобі
найбільше: *електрогазоварник, електрослюсар, будівельник, кухар,
машиніст крану, продавець*

17. У випадку, якщо ти не вступиш до бажаного навчального закладу,
ти обрав би навчання у професійно-технічному навчальному
закладі?

ЩИРО ДЯКУЄМО ЗА СПІВПРАЦЮ!

**Результаты тестирования учеников первого курса
Тема 4: ТИП ПРОФЕССИИ**

№ Группы	Всего учеников в группе	Количество учеников, принявших участие в тестировании	ШКАЛЫ				
			Человек-человек	Человек-техника	Человек-знаковая система	Человек-художественный образ	Человек-природа
Группа №1 (ЭГС)	27 чел.	20 чел.	2 чел.	12 чел.	1 чел.	2 чел.	4 чел.
Группа №8 (Повара)	29 чел.	16 чел.	6 чел.	0 чел.	1 чел.	6 чел.	7 чел.
Группа №25	30 чел.	15 чел.	5 чел.	4 чел.	0 чел.	4 чел.	4 чел.
Итого по 3-м группам	86 чел.	51 чел. * (60%)	13 чел.	16 чел.	2 чел.	12 чел.	15 чел.

* У одного ученика в результате могло быть выявлено 2-3 типа профессии

Выводы: у преобладающего количества учеников имеется ярко выраженная склонность к профессии типа «Человек-природа», учитывая выборку испытуемых в 60% от общего количества первокурсников. Описание данного типа профессии: предмет труда – живая и неживая природа (агрономы, животноводы, садовники и т. д.) Требования: гибкость мышления, оперативность, развитое воображение, умение устанавливать причинно-следственные связи. Большинство учеников группы №1 находят свою нишу в профессии «Человек-техника», что вполне соответствует выбранной ими профессии в реальности.

**Результаты тестирования учеников первого курса
Тема 3: ТИП ПРОФЕССИИ**

№ Группы	Всего учеников в группе	Количество учеников, принявших участие в тестировании	ШКАЛЫ				
			Человек-человек	Человек-техника	Человек-знаковая система	Человек-художественный образ	Человек-природа
Группа №3	30 чел.	22 чел.	5 чел. (23%)	19 чел. (86%)	1 чел. (4,5%)	2 чел. (9%)	4 чел. (18%)
Группа №4	29 чел.	15 чел.	5 чел. (33%)	0 чел.	0 чел.	3 чел. (20%)	9 чел. (60%)
Группа №20	25 чел.	17 чел.	6 чел. (35%)	5 чел. (29%)	0 чел.	1 чел. (6%)	4 чел. (24%)
Итого по 3-м группам	84 чел.	54 чел. *	16 чел. (27%)	24 чел. (44%)	1 чел. (2%)	6 чел. (12%)	17 чел. (34%)

* У одного ученика в результате могло быть выявлено 2-3 типа профессии

Выводы: у преобладающего количества учеников группы №4 («Повар-кондитер») имеется ярко выраженная склонность к профессии типа «Человек-природа» (вполне соответствует выбранной ими профессии), учитывая выборку испытуемых в 50% от общего количества учеников в группе. Описание данного типа профессии: предмет труда – живая и неживая природа (агрономы, животноводы, садовники и т. д.) Требования: гибкость мышления, оперативность, развитое воображение, умение устанавливать причинно-следственные связи. Большинство учеников группы №3 («ЭГС») находят свою нишу в профессии «Человек-техника», что вполне соответствует выбранной ими профессии в реальности. В группе №20 («Крановщик») имеются проблемы в сфере профессионального самоопределения – низкий процент выбора профессии «Человек-техника», что может привести к низкому уровню посещаемости занятий практического и теоретического обучения (к нежеланию или неспособности учиться и работать по выбранной специальности).

**РЕКОМЕНДАЦІ МАЙСТРАМ І ВИКЛАДАЧАМ У
ПРОФОРІЄНТАЦІЙНІЙ РОБОТІ ЗІ ШКОЛЯРАМИ (ЗА
РЕЗУЛЬТАТАМИ ОБРОБКИ АНКЕТ)**

1. Звертайте увагу на тенденцію учнів погоджуватися зі вступом до будівельного ліцею за умови відсутності вибору. Користуйтеся цією інформацією (у зведених таблицях по обробці анкет тенденція чітко позначена).
2. Звертайте увагу на виділені коментарі у зведених таблицях. Можливо, ця інформація стане вашою зброєю у «боротьбі» за учня. Поміркуйте, як можна її використати на основі живого спілкування і спостереження за учнем.
3. Два передостанні питання носять агітаційний характер. Звертайте увагу на розуміння учнями вигоди і перспективи навчання в ПТНЗ. Акцнтуйте їх увагу на перевагах навчання саме в нашій освітній установі. Працюйте з думками.
4. Останнє питання дозволяє зрозуміти, якій професії учні віддають перевагу в конкретному класі. Це допоможе вам виявити важелі тиску (звертайте увагу на позиції I-III). Також в разі вибору учнями професій, яким не навчають в нашому ліцеї, ненав'язливо примножте значення наших професій, проведіть порівняльний аналіз переваг наших професій і «професій-конкурентів».

Рекомендації з проведення профорієнтаційної агітбригади в ЗОШ серед учнів дев'ятих класів

<i>№ школи</i>	<i>Рекомендації</i>
55	Опитано найбільша кількість учнів серед інших дев'ятикласників (52 чоловіка). Переважна кількість дітей готова віддати перевагу навчанню в ПТНЗ. Варто проводити агітбригаду, акцентуючи увагу на престижності та перевагах навчання саме в нашому учбовому закладі.
27	Загальна кількість опитуваних – 41 чоловік. Професія, якій віддали перевагу, – кухар (II місце , тоді як у більшості опитуваних професія кухаря посідає III місце). Також 5 учнів готові вчитися на кухаря за даними анкетування. Агітбригада в даному випадку може виконати функцію закріплення впевненості учнів у виборі професії (кухар, електрогазозварник, машиніст крану) та сприяти вибору саме нашого навчального закладу.
38	Опитано лише 12 чоловік. Але всі 10 з 12 являються потенційними учнями закладів ПТО. В зведеній таблиці вказані прізвища учнів, з якими можна працювати індивідуально, але можна й агітбригаду провести. Обидва засоби будуть ефективними.
8	Опитано 27 чоловік. Одиниці вбачають своє майбутнє в закладах ПТО. Учні доволі самовпевнені. За словами Бісик Н. С., «там всі наші студенти, але майже ніхто цього не визнає». Для більш глибокого ознайомлення із технічними спеціальностями можна провести агітбригаду.
116	Опитано 33 чоловіка. Одиниці вбачають своє майбутнє в закладах ПТО. Учні доволі амбіційні. Не певна, що агітбригада їх переконає полюбити робітничі спеціальності.
41	Опитано 45 чоловік. Думки розділилася порівну. Одна половина вагається з вибором робітничої спеціальності, друга половина – гидує. Варто проводити агітбригаду.
110	Опитано 15 чоловік. Учні не виявили твердих намірів, нейтральне відношення до навчання в ПТНЗ. Варто проводити агітбригаду, акцентуючи увагу на перспективах та перевагах навчання в нашому ліцеї, а не в школі до 11-го класу.

52	Опитано 20 чоловік. Більша частина віддає перевагу навчанню в ПТНЗ. Варто докласти зусиль у профорієнтаційній роботі, бо учні готові сприймати інформацію, і більшість навіть прийняли вже рішення отримати освіту в ПТНЗ.
40	Опитано 17 чоловік. Думки розділилася порівну (половина розглядає ПТНЗ як варіант, половина – ні). Професія, якій віддали перевагу, – кухар (II місце , тоді як у більшості опитуваних професія кухаря посідає III місце). Варто провести агітбригаду.
46	Опитано 30 чоловік. Приблизно 10 чоловік з 30 готові віддати перевагу навчанню в ПТНЗ. Учні готові сприймати інформацію, тому варто провести агітбригаду.
32	Опитано 24 чоловіка. Професії кухаря віддають перевагу – 10 чоловік. Прізвища вказані у зведених таблицях. Інші учні замислювалися, про навчання в ПТНЗ. Професія, якій віддали перевагу, – кухар (II місце , тоді як у більшості опитуваних професія кухаря посідає III місце). Варто провести агітбригаду.
105	Опитано 13 чоловік. Більшість учнів не віддає перевагу навчанню в ПТНЗ. Вважають, що це марнування часу і не потрібно. Проведення агітбригади може бути неефективним.
76	Опитано 11 чоловік. Потрібно акцентувати увагу на перевагах навчання в нашому ліцеї.
42	Опитано 18 чоловік. Всі хлопці. Більшість не надавали відповіді на питання анкети, тому важко зробити висновок. Професія, якій віддали перевагу, – кухар (III місце) та машиніст крану (III місце , тоді як у більшості опитуваних професія «машиніст крану» посідає V- VI місце). Варто провести агітбригаду.
126	Опитано 14 чоловік. Професія, якій віддали перевагу, – кухар (II місце , тоді як у більшості опитуваних професія кухаря посідає III місце). Варто провести агітбригаду. Не можна сказати, що учні замислюються над тим, щоб навчатися в училищі, але й немає гострих заперечень, тому агітбригаду варто проводити.

Результати експрес-опитувальника учнів дев'ятих класів ЗОШ №46 за темою «Профорієнтація»

Питання	Варіанти відповідей		
Всього чоловік	18 чоловік		
Стать	Жіноча 11 чоловік		Чоловіча 7 чоловік
Яку професію ти хотів би мати у майбутньому?	Кухар - 1 чол. Слюсар – 1 чол.		
Чи подобаються тобі робітничі спеціальності?	Так 6 чоловік (33%)	Немає відповіді 10 чоловік (55%)	Ні 2 чоловік (11%)
Підкресли робітничу спеціальність, яка подобається тобі найбільше: електрогазоварник, електрослюсар, будівельник, кухар, машиніст крану, продавець.	Кухар – 1 чол. Машиніст крану – 1 чол. Електрослюсар – 1 чол.		Немає відповіді 15 чоловік (83%)
Чи збираєшся ти вступати до ПТНЗ? Куди саме?	Так 1 чоловік	Немає відповіді 16 чоловік (89%)	Ні 1 чоловік